

Saksbehandlere: Stephanie Dietrich, Kristin Fæhn (kap. 2)

Referanser: KR 03.8/04

KR 32/04
MKR 24/04

Diakonal tjeneste i Den norske kirke

Bakgrunn for saken og orientering om arbeidet:

Sekretæren skriver dokumentet med utgangspunkt i

- a.) Kirkemøtets "bestilling" i 2001 – se avsnitt 1 i dokumentet
- b.) vår kirkes økumeniske selvforståelse og lutherske identitet: I lys av våre avtaler og i samtale med representanter fra våre søsterkirker.

Kjernetanken i dokumentet er at Den norske kirkes fokus på å være en tjenende kirke krever en fornyet tenkning omkring diakonal tjeneste, dens forståelse og dens plassering innenfor vår kirkelige struktur og tenkning omkring kirkelig tjeneste.

Med utgangspunkt i en teologisk refleksjon omkring diakoniens og diakonatets identitet, utvikles det en forståelse av diakonal tjeneste som en nødvendig og integrert del av kirkens vesen, og som en naturlig del av den kirkelige, ordinerte treleddete tjenestestrukturen.

Dokumentet så langt viderefører tankegangen som antydes i *mindretallets syn* slik det kom til uttrykk i utredningen "Embetet" til Kirkemøtet i 2001. Med andre ord: Det legges opp til en forståelse av de kirkelige tjenester som utfoldes gjennom en treleddet tjenestestruktur for Den norske kirke, med en *ordinert* preste- bispe- og diakontjeneste.

Dokumentet slik det foreligger her er et arbeidsdokumentet som ble drøftet med ressursgruppen for arbeidet rett før påsken og med andre interesserte, slik som representanter for ledelsen i Kateketforeningen og Diakonforbundet, og andre representanter innenfor de diakonale miljøer. Teksten bearbeides nå videre med utgangspunkt i samtalene.

Medlemmer i ressursgruppen er:

Helen Bjørnøy

Astrid Sandsmark

Kjell Nordstokke

Tor. B. Jørgensen (deltok for Øystein Larsen)

Guro Hellgren

Kristin Fæhn (sekretær avsnitt 2)

Stephanie Dietrich (sekretær)

Teksten skal utdypes på flere plan, blant annet når det gjelder forståelsen av samlediakonatot og når det gjelder en bredere forståelse av "diakoni". Drøftingene i Bispemøtet, Kirkerådet, Mellomkirkelig råd og Teologiske Nemnd i slutten av mai/begynnelsen av juni vil være avgjørende for veivalgene av både teologisk og praktisk art i denne prosessen.

Kommentarer til prosessen videre

Embetsforståelsen i Den norske kirke er en svært vanskelig sak, og prosessen så langt har som kjent vært preget av stor grad av uenighet.

Vigslingsliturgiene slik de foreligger i dag har til en viss grad hatt som mål å harmonisere denne uenigheten gjennom en forholdsvis upresis teologisk innholdsbestemmelse både når det gjelder selve vigslingshandlingen og når det gjelder forståelsen av tjenestene det vigsles til. Ved nærmere lesning av vedtakene som ble fattet i de forskjellige instansene i årenes løp, er det et trekk som er gjennomgående: det påpekes gjentatte ganger at vedtakene må forstås som interimsvedtak, i avvente av en nærmere avklaring av den teologiske forståelsen på et senere tidspunkt. Denne avklaringen er blitt utsatt gang på gang.

Målet med den pågående prosessen er at den kan føre dette arbeidet et skritt videre, og bidra til en ønskelig avklaring når det gjelder forståelsen av diakonatot og embetsforståelsen generelt.

Vedtaket "nivå" på årets Kirkemøte – føringer for arbeidet

Når det gjelder et slikt omfattende arbeid, kan det ikke skje på den korte tiden frem til Kirkemøtet i år. For å kunne fatte slike vedtak av læremessig karakter i vår kirke, trengs det både en grundigere teologisk utredning på flere punkter, en omfattende høringsrunde, og ikke minst en utredning av en rekke praktiske/kirkerettslige faktorer som følge av et slikt vedtak. Alt dette vil ikke kunne ivaretas på den korte tiden som gjenstår til årets Kirkemøte.

Samtidig vil det være avgjørende for prosessen om Kirkemøtet i år vil kunne si seg enig i den tenkningen slik det legges opp til i dette dokumentet, og ønsker å gå videre med dette i neste omgang.

Når det gjelder **Mellomkirkelig råds rolle i prosessen**, er det viktig å påpeke at utredningen skal skje med utgangspunkt i vår egen økumeniske selvforståelse og i samråd med våre søsterkirker. Dette søkes ivaretatt ved plasseringen av arbeidet i MKRs sekretariat, sekretariatets pågående dialog med søsterkirker om saken og gjenspeiles også i det dokumentet som er forelagt her. I løpet av mai skal Teologisk Nemnd under Mellomkirkelig råd ha en inngående drøftelse av dokumentet.

Saken skal også til Bispemøtet, til en drøfting i vår og til behandling etter Kirkerådets innstilling til KM i høst, før saken går til KM.

Når det gjelder **Kirkerådets behandling av denne saken**, vil det på dette tidspunktet være svært ønskelig og nødvendig at Kirkerådet legger klare føringer for det videre arbeid, både når det gjelder innholdet og den teologiske retningen i arbeidet, og når det gjelder vedtaksnivået på Kirkemøtet i år.

Forslag til vedtak i Mellomkirkelig råd/Kirkerådet

1. Sekretariatet bes arbeide videre med saken på bakgrunn av samtalen i rådet.
2. Saken tas til orientering.

Saksorientering

1. Bakgrunn

Kirkemøtet vedtok i 2001, på bakgrunn av innstillingen "Embetet i Den norske kirke", følgende:

KM 10/2001, Kirkemøtets vedtak, pkt. 2:

"2. Kirkemøtet ber Kirkerådet igangsette en prosess for å komme til en videre avklaring av følgende problemstillinger:

Muligheten for å tenke på en ny måte om diakonatet, i forhold til vår kirkes forståelse av preste- og bispetjenesten. I denne forbindelse bør også tanken om et såkalt samlediakonutredes."

Kirkemøtet ba om å få saken tilbake i 2004.

2. Diakonaten – om status i Den norske kirke i dag

Tjenesteordning for diakon

"Kvalifikasjonskrav og tjenesteordning for diakoner" bestemmer hvem som anses å være diakon i Den norske kirke, diakonens hovedarbeidsoppgaver, bestemmelser om vigsling, tilsyn, innsettelse m.m. I rammen av tjenesteordningen ble det på Kirkemøtet i 1996 vedtatt "Retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner". Disse åpner bl.a. for at diakonen kan på i soknebud (p. 3.2.1.).

Tjenesteordningen er i disse dager under revisjon. Med revisjonen ønsker man å gjøre ordningen mer målrettet og mindre oppgavefokuset. Vedrørende vigsling og tilsyn foreslås ingen endringer i forhold til dagens ordning.

Utdanning

Kirkemøtet 1996 fastsatte nye krav til diakoners utdanning. Fra da av krevdes 5 års høyere utdanning mot tidligere 4 år. Ved Kirkemøtet i 2003 var utdanningen igjen på dagsorden, denne gang som tilpasning til internasjonale grader. Kirkemøtet gikk inn for å beholde utdanning på 5 års varighet. Diakonutdanningen skal være et mastergradsstudium.¹

Status for statistiske data om stillinger innen diakonien

Det finnes i dag ikke noe enhetlig register som samler alle relevante opplysninger om diakoner og diakonistillinger i Den norske kirke. Flere instanser har delopplysninger, så som Kirkerådet, bispedømmekontorene, Det norske diakonforbund og Kirkens arbeidsgiverorganisasjon. Opplysningene i denne oversikten er fremkommet primært på

¹ Ifølge "Tjenesteordning for diakon" kreves "1. Mastergrad med: a) Minst en 3-årig fagutdanning på høgskolenivå innen helsefag eller sosialfag, eller pedagogisk utdanning av minst 3 års varighet b) Utdanning i kristendomskunnskap tilsvarende minst 30 studiepoeng c) Praktisk-kirkelig utdanning med veiledet praksis på til sammen minimum 30 studiepoeng eller: 2. Teologisk embetseksamen, praktisk-teologisk seminar og praktisk-kirkelig utdanning med veiledet praksis på til sammen minimum 30 studiepoeng eller: 3. Fast stilling som diakon i menighet, eller er vigslet som diakon." (Kirkerådet 2003)

grunnlag av henvendelse til bispedømmekontorene, fra hvilke informasjonene ikke er fullstendige.

Vigsling

Fra 1987 har diakoner blitt vigslet etter ordningen "Vigsling til diakontjeneste". Denne avløste et midlertidig vigslingsrituale. Da ordningen ble vedtatt var det fortsatt ikke en selvfølge eller en forutsetning for å gjøre tjeneste som diakon at man var vigslet til stillingen. Det var litt opp til den enkelte diakon hvorvidt dette skulle skje. Men med "Tjenesteordning for diakoner" som Kirkemøtet vedtok i 1996 ble vigsling en forutsetning for menighetstjeneste: "§ 4. Tilsetting skjer med forbehold om vigsling og at biskopen gir tjenestebrev." Den som ikke fyller kravene til å bli diakon skal normalt heller ikke vigsles, og heller ikke bære tittelen *diakon*, men *diakoniarbeider*. Av kirkens 214 kvalifiserte diakoner i diakonstilling er ca. 195 vigslet. En del av disse er helt nye i stillingene og ennå ikke rukket å bli vigslet. Det vites ikke av hvilke grunner de resterende ikke er vigslet.

Stillinger innen diakoni

En oversikt fra bispedømmene (våren 2004) viser at det er 249 diakonstillinger totalt i menighetene, de fleste hele stillinger. 214 av disse er besatt med kvalifiserte medarbeidere. I 44 stillinger har man ansatt diakoniarbeider, som altså (ennå) ikke er fullt ut kvalifisert til å bli vigslet og ha tittelen som diakon, jmf. Tjenesteordningens § 3, siste ledd. Flere av disse er under utdanning og vil gå over til å være fullt kvalifiserte diakoner. I tillegg til de 249 diakonstillingene har man i menighetene opprettet 46,5 stillinger som diakoniarbeider.

Det er i dag få ledige stillinger (ca. 8). 7 av disse er vakante av økonomiske årsaker (Nidaros og Tunsberg). Det rapporteres dessuten om stor stabilitet i stillingene, dette i motsetning til hva som ble rapportert i 2001 (Kirkerådet 2001c:43).

Kirkerådet har gjennom brev og andre innspill mottatt signaler om diakonstillingens uklare arbeidsgiverforhold med ulike arbeidsgiverlinjer, dårlige lønnsbetingelser, begrensede karrieremuligheter, små muligheter for et faglig miljø, diffus diakonrolle og manglende forståelse for diakontjenestens egenart. Dertil kommer den svekkede kommuneøkonomien som er en overhengende trussel for mange stillinger som delvis er finansiert av kommunale midler (se nedenfor). Disse forholdene til tross: Diakoner rekrutteres til tjeneste og blir i tjeneste.

Finansiering av stillinger

Det har gjennom et par tiår vært en betydelig vekst i antall stillinger som soknediakon i Den norske kirke. "Lov om diakontjeneste" som ble vedtatt i 1986 var en stor stimulans for opprettelse av soknediakonstillinger, både fordi stillingen ble lovfestet og dermed legitimert og fordi det med loven fulgte regler om finansiering av stillingene som innebar inntil 50% statlig tilskudd. Ordningen forutsatte at der fantes en ca. 50% egenfinansiering, der kommunen skulle garantere for inndekningen. Det er i dag xx stillinger med slik finansiering. De øvrige er enten helt kommunale, eller spleiselag av kommunale/private/innsamlede midler.

"Lov om diakontjeneste" ble opphevet i og med at Lov for Den norske kirke ble vedtatt i 1996. Substansen i loven var ment å videreføres i den nye kirkelovens § 23:

"Bispedømmerådet fordeler statlig tilskudd til særskilte stillinger innen kirkelig undervisning og diakoni etter nærmere regler gitt av departementet." I "Regler om tilskudd til særskilte stillinger innen kirkelig undervisning og diakoni" videreføres ordningen med tilskudd fra staten og egenfinansiering lokalt. Diakonstillingen har imidlertid et svakere vern i dag enn under "Lov om diakontjeneste".

Opprettelse av nye stillinger er (som før) avhengig av årlige bevilgninger på Statsbudsjettet. For allerede opprettede stillinger er den øvrige finansieringen svært sårbar idet den er avhengig av kommunenes økonomiske stilling. Utviklingen i kommuneøkonomien de senere årene har skapt stor usikkerhet for diakonstillingens framtid i mange menigheter.

Forholdet menighetsdiakoni/institusjonsdiakoni

Den organiserte diakoni i kirken var fra 1860-årene hovedsakelig innen rammen av de diakonale institusjonene, mange av dem eiet og drevet av lokale menigheter. Men tidlig så man den utfordring som lå i menigheter og lokalsamfunn og som kalte på innsats fra kirkens medarbeidere. Både diakoner, diakonisser og menighetssøstre ble sendt fra sine respektive institusjoner ut til menigheter over hele landet for å utøve sykepleie og omsorgsarbeid. Diakoniinstitusjonene var lenge de drivende kreftene innen kirkens diakonale arbeid, ved sitt omsorgsarbeid, sin utdannelse, vigsling og utsendelse. Fortsatt er diakonale institusjoner en vesentlig faktor i kirkens diakoni (162 institusjoner i 1997). På slutten av 1950-årene ble det satt mer fokus på menighetsdiakonien, der bl.a. Menighetspleiens Landsforbund var en kraftfull pådriver. I tiden framover ble det arbeidet med både å organisere kirkens diakoni og å få fram diakonale stillinger i menighetene. Kirkemøtet som ble etablert i 1984 vedtok som en av sine første lovpålagte oppgaver, "Plan for diakoni" i 1986. I planen ble det presisert at den kun gjaldt menighetsdiakoni – noe som hadde sin historiske bakgrunn som nevnt over. Det har imidlertid vært en bevegelse henimot en større integrasjon av menighets- og institusjonsdiakoni den senere tid, først og fremst initiert av "diakoniledermøtet"² som har utarbeidet dokumentene "Oppbrudd og fornyelse" og "Diakoni – et annerledes språk".

Et resultat av at fokus for diakonien mer rettet seg mot menighetene og kirkens embets- og rådsstruktur, var at vigsling av diakoner ved institusjonene opphørte rundt 1970. Fra da av skulle diakonene vigsles til tjeneste i menighet ved prost eller biskop. Det ble utarbeidet midlertidige vigslingsritualer som ble brukt inntil "Vigsling til diakontjeneste" kom i 1986.

3. Innstillingen "Embete i Den norske kirke" som bakgrunn for Kirkemøtets vedtak og saken "Diakonal tjeneste i Den norske kirke"

I det følgende skal det gis en kort oppsummering av vedtaket i innstillingen "Embete i Den norske kirke", som ble lagt frem for Kirkemøtet i 2001. Det foreliggende dokumentet er ikke et oppfølgingsdokument av denne utredningen, men et selvstendig saksdokument som drøfter mange av de samme spørsmålene, men ut fra en noe annen innfallsvinkel. Hovedfokus i dette dokumentet ligger på forståelsen av "diakonal tjeneste", og ikke på tenkningen om "embete" generelt. Innstillingen "Embete i Den norske kirke" og dens behandling under Kirkemøtet 2001 danner dog bakgrunnen for denne saksutredningen, og det skal derfor kort skisseres noen hovedtrekk fra vedtakene i innstillingen:

Når det gjaldt forståelsen av diakonatet, var komiteens innstilling til Kirkemøtet i 2001 delt. Et flertall la hovedvekten på at en luthersk forståelse av embetet ikke åpner opp for et treleddet embete som diakon-, prest- og bispeembetet, men at embetet konstitueres av forvaltningen av ord og sakrament som er forbeholdt presteembetet. Bispeembetet bør i så måte forstås som en spesiell form av presteembetet. Diakonien

² Diakoniledermøtet består av ledere for Det norske Diakonhjem, Stiftelsen Diakonissehuset Lovisenberg, Menighetssøsterhjemmet, Bergen Diakonissehjem, Kirkens SOS, Kirkens Bymisjon, Kirkens Familievern, Kirkens Nødhjelp, Blå Kors, Kirkens Sosialtjeneste, Modum Bads Nervesanatorium, Stiftelsen Signo.

hovedoppgave, de gode gjerninger rettet mot nesten, må betraktes som frukt av troen og som følge av evangeliets forkynnelse. Når embetet forstås som den trosskapende tjeneste med nådens midler, ord og sakrament, så ville det, ifølge komiteens flertal, skape en uheldig sammenblanding av lov og evangelium hvis diakonatet integreres i det kirkelige embetet. Diakonien ble, av flertallet i komiteen, oppfattet som konsekutiv, som en følge av evangeliet, og ikke som konstitutiv, grunnleggende, for troen.

Et *mindretall* i komiteen ønsket å se på embetet på en annen måte, idet embetet, det såkalte *ministerium ecclesiasticum*, ikke bare omhandler forvaltningen av ord og sakrament, men omfatter flere ulike oppdrag og en mer variert kompetanse. Mindretallet ønsket en nærmere utredning ”om- og eventuelt hvordan- vi kan tenke oss et permanent og karitativt diakonat som en del av det guddommelig innstiftede embetet som forvalter de nådemidler kirken henter sin livskraft fra.” (107) Mindretallet mente også at evangeliets forkynnelse både handler om den verbale forkynnelsen, det tradisjonelle kommunikative kjernestedet i vår lutherske tradisjon, men også om kjærlighetsgjerningene og andre måter for ikke-kognitive/verbale uttrykk for kommunikasjon som et viktig ledd i evangeliets forkynnelse. I et slikt perspektiv ville man unngå en uheldig sammenblanding av lov og evangelium. Diakoniet ville kunne anses som en funksjon av det kirkelige embetet og diakonene burde dermed gjennom sin vigsling integreres i en treleddet tjenestestruktur for å synliggjøre deres spesielle oppdrag innefor det kirkelige embetet. Innstillingen ”Embetet i Den norske kirke” inneholdt ikke en nærmere utredning av en slik treleddet tjenestestruktur.

Kirkemøtet understreket i sin behandling av denne saken i 2001, at det trengtes videre utredning før man kunne komme til en konklusjon.

Videre ble det understreket at man måtte ta hensyn til utviklingen i våre søsterkirker og konsultere dem når det gjelder forståelsen av embetet og diakonatet.

Det er spesielt det siste poenget, hensynet til våre søsterkirkers forståelse av diakonatet og det teologiske arbeidet som skjer der, som kommer til å stå sentralt i denne utredningen til Kirkemøtet 2004.

Med bakgrunn i behandlingen under Kirkemøtet 2001, bør oppgaven nå være å legge til rette for en nytenkning omkring ordninger for et kirkelig embete, basert på Skrift og luthersk bekjennelse, og som samtidig er i samsvar med kirkens oppdrag og kall i dag. Det er en stadig ny oppgave å vurdere hvilke tjenester kirken trenger og hvordan disse tjenestene bør utformes og forstås, både i lys av Den norske kirkens bekjennelsesmessige tradisjon og i lys av Den norske kirkes selvforståelse som søsterkirke og økumenisk samarbeidspartner.

4. Grunnleggende refleksjoner om terminologien og målet for denne utredningen

I denne utredningen mot Kirkemøtet 2004 er det gjort 2 grunnleggende valg når det gjelder terminologien. Begrepet ”embetet” brukes bare i liten grad, fordi det gjerne fører til assosiasjoner om hierarkiske strukturer. Så langt mulig brukes begrepet ”tjeneste” for å synliggjøre innholdet og meningen med de særskilte ordningene og tjenestestrukturene som finnes i kirken. Det er kirkens behov for ordnete tjenester, kirkens kall til å gå inn i et slikt oppdrag og en ordnet forvaltning av ord og sakrament som er bakgrunnen for at man har ordninger for tjenestespesifisering og ”rettelig kalte tjenere” (jfr. Confessio Augustana XIV., Om kirkeordningen: ”Om kirkeordningen lærer de at i kirkene bør ingen lære offentlig eller forvalte sakramentene uten at man er rettelig kalt (*nisi rite vocatus*).”)

Som en tjenende kirke trenger vi noen spesielle tjenester som forvaltes av mennesker som er kalt til å gå inn i disse. Av samme grunn skal også brukes betegnelsen ”**diakontjenesten**” eller ”**diakonal tjeneste**” i størst mulig utstrekning, fremfor diakonatet. Noen ganger brukes også det greske begrepet ”**diakonia**” når den kirkelige karitative tjenesten, dvs. **omsorgstjenesten**, skal omtales, eller når det refereres til parallelle prosesser i våre

søsterkirker. I gudstjenesteboken blir diakonenes tjeneste omtalt som "omsorgstjenesten", "å legge til rette menighetenes omsorg for mennesker i nød". "Karitativ tjeneste" er ensbetydende med "omsorgstjeneste".

Alle kirkens medlemmer er i dåpen blitt vigset til tjeneste for Kristus og sine medmennesker. Kristus, som gjennom sin egen dåp gikk inn i sitt eget tjenerkall, kaller etterfølgere blant de døpte som han selv vigler til kirkens tjeneste. Kirkens embete (gresk *diakonia*) er et oppdrag til tjeneste som har sitt grunnlag i Kristi eget embete som utsendt av Faderen til verden for å tjene. Kristi eget kall til tjeneste for verden og kallet til de døpte om å tjene står i uløselig sammenheng. Derfor innebærer det å være tjener ikke først og fremst en uselvvisk ydmykelse, men et kall til tjeneste som Kristi medarbeider og etterfølger. Det er et privilegium å stå i tjenestefellesskap med Kristus og hverandre, gjennom tjenesten i verden.

Det greske ordet "*diakonia*" og "*diakonos*" omfatter et stort betydningsspekter i Det nye testamentet. Felles for begrepsbruken er at det alltid omhandler en tjeneste for andre, en støttefunksjon, hjelp som tilbys. *Diakonia* brukes både som betegnelse for profetenes og apostlenes tjeneste, biskopens tjeneste, fattigomsorgen, tjenesten i forbindelsen med måltider – og den spesielle diakontjenesten, som etter hvert blir utformet. I Joh. 12,26 omtales alle Jesu etterfølgere som "*diakonos*". *Diakonia* blir i den latinske bibeloversettelsen oversatt med "*ministerium*", som avledes av "manus", hånden. En "minister" er språklig sett å forstå som en tjener, en undersatt som hjelper sin overordnet, men som allikevel er en fri mann, i motsetning til slavene. Å administrere betyr å lede og forvalte gjennom det at man tjener, gjennom det "å rekke frem hånden." Når *ministerium* så oversettes videre med "Amt" på tysk eller "embetet" på norsk, kan det føre til misvisende assosiasjoner som har med prestemakt og forvaltningsstrukturer å gjøre, mer enn med det *ministerium* egentlig skal omhandle: **Tjenesten** i kirken, for hverandre, det "å rekke en hånd til hverandre", – på grunnlag av kirkens kall til enkeltmennesker til å utføre spesielle oppdrag i kirken.

I norsk sammenheng bruker man ofte begrepet "diakoniat" som synonym for den felles ordnede diakonale tjenesten i menigheten. Begrepet brukes vidt, og kan omfatte alt som praktisk/administrativt tilordnes omsorgsarbeidet i menighetene.

Denne ordbruken er tvetydig, og heller ikke i samsvar med ordbruken i våre søsterkirker. Diakoniatet i denne sammenheng er uttrykk for den vigsete/ordinerte diakonens tjeneste i menigheten. Det er viktig å være oppmerksom på denne "begrepsforvirringen" når man omtaler diakonatet.

Når ordet "karitativt" brukes, assosieres det av mange med helsetjenestens omsorg og den sykepleiefaglige bakgrunnen mange diakoner har. Omsorgen for kropp og sjel, for hele mennesket, er diakoniens og den tjenende kirkens hovedoppgave. Det er allikevel viktig at ikke den diakonale tjenesten reduseres til det som har med den praktiske omsorgen for mennesket å gjøre. På samme måte som Kristus møtte menneskene i ord og handling, gjennom forkynnelse og helbredelse for kropp og sjel, på samme måte handler kirkens diakonale identitet om en helhetlig omsorg for hele mennesket.

Evangeliets formidling skjer gjennom det forkynte Ord, og Ordets forkynnelse, det frigjørende budskapet om Jesus Kristus, levendegjøres både gjennom verbal og nonverbal kommunikasjon.

Det er derfor viktig å skjelne mellom omsorgen for kroppen og omsorgen for sjelen, de gode gjerningene og evangeliets forkynnelse, samtidig som man ikke må skille mellom dem.

Diakonien, kirkens tjenende holdning og handling, bidrar til at kirkens helhetlige omsorg for mennesket synliggjøres og hjelper til med å skape troverdighet for kirken. Diakonene bidrar som bro og bindeledd gjennom sin synliggjøring av kirkens helhetlige omsorg for mennesket. Gjennom deres arbeid i menighetene blir "evangeliet synliggjort", ved siden av synliggjøringen i Ord og Sakrament.

Når utdanningskravene for diakonene innebærer en "dobbel utdanningsvei", slik at diakoner har både en "verdslig" utdanning av ulik art, og en diakonal tilleggsutdanning, så ligger det en stor styrke nettopp i diakonenes bakgrunn og erfaringshorisont, som synliggjøres i deres kirkelige tjeneste.

I denne utredningen skal det settes fokus på hvordan diakontjenesten kan få rom innenfor vår embetsforståelse og hvordan tjenestestrukturere i vår kirke kan tilrettelegges slik at diakonien som et sentralt oppdrag i kirken får best mulig kår.

Fokuset bør med andre ord ligge på hvordan Guds oppdrag til kirken kan virkeliggjøres på best mulig måte og til evangeliets fremme gjennom tjenesten for hverandre.

Med andre ord bør man, når man drøfter forståelsen av diakonal tjeneste i Den norske kirke, utrede dette med tanke på at det dreier seg om en ekklesiologisk problemstilling: Hva vil det si å være kirke, fullt og helt? Hvilken plass har kirkens tjenende holdning og handling i denne forståelsen av kirken?

Hvis kirkens tjenende identitet kommer til uttrykk gjennom en diakonal tjeneste slik vi for eksempel ønsker å definere den gjennom våre tjenesteordninger, så bør dette også synliggjøres i våre kirkelige strukturer og tenkningen omkring tjenestene i Den norske kirke. "Guds-tjenesten" skjer på mange måter: Gjennom samlingen rundt ord og sakrament og gjennom tjenesten for nesten som en tjeneste for Gud. Jesu tjeneste for oss får sitt gjensvar i vår tjeneste for hverandre. Jesu tjenende virke gjennom ord og handling synliggjør hva kirken i dens essens skal være – en tjenende kirke. Derfor bør gudstjenesten og tjenesten ses i sammenheng med hverandre, og ikke gradert eller i et motsetningsforhold.

Målet må være at Den norske kirke gjennom sine tjenestestrukturer synliggjør at den ønsker å være en tjenende kirke, der den diakonale virksomheten er en integrert, nødvendig og selvfølgelig del av kirkens oppdrag. Tjenestene er ikke innstiftet for seg selv, men fordi man ser behovet for særskilte ordninger som tilrettelegger forskjellige måter å forkynne evangeliet på. Også kirkens diakonale handling bidrar til forkynnelsen av evangeliet i vid forstand.

Hva må til for at kirkens identitet som en tjenende kirke i større grad kan bli synliggjort? Hvordan kan diakontjenesten styrkes som en nødvendig og påkrevd del av kirkens virke?

I denne sammenheng bør man også stille spørsmålet: Er de nåværende ordningene, der diakonatet er en vigslet tjeneste, sakssvarende og tilstrekkelige?

Hvilke føringer legger vår **identitet som luthersk kirke og søsterkirke** i et større økumenisk fellesskap på utformingen av tjenestestrukturere, og hvordan kan en eventuell åpning mot en treleddet tjenestestruktur integreres og forenes med det? Det vil også være nødvendig å drøfte forståelsen av den diakonale tjenesten i lys av spørsmålet om forholdet mellom kirkens oppdrag i verden og kirkens oppdrag med ord og sakrament. For å kunne vurdere, hvorvidt diakonatet bør være en del av et treleddet ordinert embete, vil vi både å se på forståelsen av "*diakonal tjeneste*" og på forståelsen av "*embete*" og "*ordinasjon*" i vår tradisjon.

5 Utviklingen i våre søsterkirker

I de senere års arbeid med embetsspørsmål i Den norske kirke har man lagt stor vekt på betydningen av økumeniske avtaler og behovet for å konsultere søsterkirkene i det teologiske arbeid med embetsforståelsen.

Den norske kirkes engasjement innenfor a.) **Porvoofellesskapet** mellom de britiske og irske anglikanske kirker og lutherske kirker i de nordiske og baltiske land har forsterket dette behovet, men også de forpliktende avtalene med b.) **Metodistkirken i Norge og med Fellesskapet av Protestantiske Kirker i Europa (GEKE)**, (tidligere Leuenberg kirkefellesskapet.)

Videre er vi en del av den lutherske kirkefamilien og har kirkefellesskap med kirkene innenfor c.) **Det Lutherske Verdensforbund**. I 2003 inngikk Den norske kirke en samarbeidsavtale med **den lutherske kirken i Brasil**.

a) Porvoofellesskapet

Gjennom undertegnelsen av Porvooverklæringen har Den norske kirke forpliktet seg til "å arbeide for å nå fram til en felles forståelse av diakontjenesten". (Porvooverklæringen, 58.b.vii) Forståelsen av diakonatet har vært gjenstand for en lang rekke studieprosesser, konsultasjoner og samtaler mellom våre kirkesamfunn.

Når det gjelder de anglikanske kirkene, har diakonatet alltid vært en del av et treleddet embete og stort sett et introduksjonsstadium til presteordinasjonen. Utviklingen i disse kirkene går nå i retning av at man ser behovet for diakonatet som en permanent tjeneste som inngår i kirkens totale oppdrag for verden. "We envisage a distinctive diaconate alongside the so-called 'transitional' diaconate." (*"For such a time as this. A renewed diaconate in the Church of England"*, viii.)

Tendensen i de anglikanske kirkene er at man forstår diakonatet i langt større grad enn før som en selvstendig og nødvendig del av det ordinerte embetet med et fokus på "tjenesten for nesten". Dog ønsker man ikke å trekke tydelige skillelinjer mellom tjenesten i det gudstjenestelige rommet og tjenesten utenfor. Diakonater er et bindeledd mellom menighetens gudstjenesteliv og omsorgsarbeidet. I arbeidet med forståelsen av diakonatet legges det stor vekt på at diakonatet bør utvikles til en permanent tjeneste i kirken, og ikke bare fungerer som et overgangsstadium til preste-tjenesten. Tidligere spilte diakonatet også en viktig rolle i de anglikanske kirkene som "kvinnenes tjeneste", siden de ikke kunne bli presteordinert. Etter at de anglikanske kirkene har åpnet for kvinnelig preste-tjeneste, er dette aspektet, diakonatet som kvinnenes tjenestested utenfor presteembetet, ikke lenger av vesentlig betydning.

Selv om man innenfor Porvoofellesskapet ikke har kommet frem til en felles forståelse og praksis når det gjelder diakonatet, er det interessant å se at kirkene nærmer seg hverandre i deres forståelse av diakonatet, og at man lærer av hverandre. En fornyet forståelse av kirkens tjenestestrukturer er dermed ikke noe som kirkene blir pålagt gjennom sine forpliktende avtaler med andre kirker, men resultatet av en dialog- og læringsprosess. Kirkene berikes av å bli kjent med hverandres tradisjoner og teologiske forståelse av seg selv og utfordres til å tenke gjennom sine egne tradisjoner. De økumeniske avtalene er ikke en trussel mot kirkenes egen identitet, men en berikelse og en utfordring til å tenke gjennom om egne ordninger er tjenlige og i samsvar med evangeliet og bekjennelsen.

Porvoovtalen bygger på den forståelsen som er gitt i §32j) i Fellesuttalelsen, der det vises til det treleddete embete som tjenlig for kirkens tjeneste og oppdrag: "Den grunnleggende enhet i det ordinerte embetet uttrykkes i tjenesten med ord og sakrament. I Kirkens liv har denne

enhet fått ulike former. Det treleddete embete med biskop, prest og diakon ble det vanlige mønster i Kirkens første århundrer og opprettholdes fortsatt av mange kirker, om enn ofte ufullstendig. 'Det tredelte embete med biskop, prest og diakon kan i dag tjene som et uttrykk for den enhet vi søker og også som et middel til å oppnå denne enheten' ” Porvoovtalen viderefører forståelsen om embetet slik den kom til uttrykk i BEM dokumentet (Baptism, Eucharist and Ministry) tidligere. Selve avtalen forplikter de undertegnende kirker ”til å hilse velkommen personer som i en hvilken som helst av våre kirker er biskoppelig ordinert eller vigslet til embetet som biskop, prest eller diakon, til – etter invitasjon og i samsvar med de regler som til enhver tid gjelder – å gjøre tjeneste i det samme embete i vertskirken, uten ny ordinasjon eller vigsling (58b (v)). Videre forplikter den at man arbeider for å nå fram til en felles forståelse av diakontjenesten. (58b (vii)).

Det er i denne sammenhengen viktig å merke seg at den norske oversettelsen av Porvoovtalen er noe misvisende når det gjelder begrepet ”treleddet” og ”tredelt”. Porvoovtalen vektlegger, på samme måte som BEM, at embetet er ett og udelelig, og at man derfor omtaler embetet som ”threefold ministry”: ”This basic oneness of the ordained ministry is expressed in the service of word and sacrament. In the life of the Church, this unity has taken a differentiated form. The threefold ministry of bishop, priest and deacon became the general pattern in the Church of the early centuries and is still retained by many churches, though often in partial form.”(32.j.) Det mest sakssvarende begrepet på norsk er derfor ”treleddet embete”, og ikke ”tredelt embete”, for å synliggjøre embetets enhet og sammenhengen mellom tjenestene innenfor dette ene embetet. Embetet deles ikke opp i tre undergrupper som har en hierarkisk struktur, men det ene embetet utfolder seg i tre forskjellige funksjoner, preste, bispe- og diakontjenesten. Derfor bør man bruke begrepet ”treleddet”, og ikke ”tredelt” for å synliggjøre at vi har med det ene embetet å gjøre, ikke med tre.

Porvoovtalen i seg selv pålegger ikke kirkene å ha én bestemt forståelse av forholdet mellom diakonatet og preste/bispetjenesten, men avtalen baserer seg på en forståelse i felleserklæringen, der det legges til grunn at det treleddete embetet i dag kan være et uttrykk for kirkens enhet og et middel til å oppnå en slik enhet, slik den allerede ble formulert i BEM-dokumentet tidligere. Gjennom avtalen blir vi med andre ord utfordret til å se våre egne ordninger i lys av den forståelsen som ligger til grunn for kirkens enhet innenfor Porvoofellesskapet. Porvoovtalen pålegger medlemskirkene gjennom det at man er en del av et større fellesskap å se på ens egne ordninger i lys av ens kirkelige identitet som søsterkirke.

b) Forståelsen av diakonatet i det lutherske kirkefellesskapet

Innenfor vårt eget lutherske kirkefellesskap finnes det en rekke forskjellige ordninger når det gjelder diakonatet, og tolkningen og forståelsen av diakontjenesten varierer. Innenfor de tyske lutherske kirkene har diakontjenesten et sentralt og viktig ståsted. Diakonene blir vanligvis ikke ordinert, men innsatt, og deres stilling og mandatet for deres arbeid er tydelig definert innenfor den kirkelige strukturen, med vekt på omsorgstjenesten.

Det pågår for tiden et stort arbeid med forståelsen av diakonatet i den evangelisk-lutherske kirken i Finland (”Vigda att tjäna. Betänkande avgivet av ämbetsstrukturkommittén tilsatt av evangelisk-lutherska kyrkan i Finland år 2000”), og Svenska Kyrkan har hatt flere reformprosesser de senere år.

I Svenska Kyrkan er diakonatet en del av en treleddet tjenestestruktur som omfatter diakon, prest og biskop. Diakonaten har et tydelig ståsted innenfor det kirkelige ordinerte embetet,

samtidig som spørsmålet om samlediakonater og diakonenes liturgiske funksjoner nok ikke er endelig avklart.

Den finske lutherske kirken er i en stor omleggingsprosess og har i flere år arbeidet med spørsmålet om forståelsen og plasseringen av diakontjenesten i sin embetsstruktur. Dokumentet "Vigd att tjäna", som er lagt frem for Kirkemøtet i Finland, fremmet et forslag om å opprette et samlediakonater som er en del av en treleddet embetsstruktur. Arbeidet er ikke slutført. I dokumentet holder man fast ved betegnelsen diakonater som en betegnelse for "de samordnede tjenestene":

"Det er fråga om et ledd i det treledade ämbetet ved siden av präst- och biskopämbetet. Diakonater omfattar diakontjänesterna, kantorerna, lektorerna, ungdomsarbetsledarna og missionssekreterare i huvudsyssa. Användningen av begreppet diakonater som en övergripande beteckning betyder inte att tjänesterna likeställs så att deras specialkaraktär fördunklas. Begreppet skal inte heller tolkas alltför snävt me utgångspunkt i församlingarnas diakoniarbete eller diakonitjänsten. (...) Ämbetsreformen kan i bästa fall leda till en andlig förnyelse i hela kyrkan." (Vigda att tjäna , s.4)

Tendensen i de **nordiske lutherske kirkene** er å integrere diakonater i det kirkelige embetsmønsteret ut fra forståelsen av embetet som kirkens tjeneste og oppdrag som skjer på flere måter enn man tradisjonelt har tenkt inn i selve "embetet" som forvaltningen av ord og sakrament. Med bakgrunn i disse overveielene skapes det forskjellige treleddete ordinerte tjenestestrukturer som omfatter diakon, prest og biskop. Den konkrete utformingen av tjenesteordningene og forståelsen av diakonal tjeneste, er gjenstand for drøfting i disse kirkene. Den nordiske prosessen er i stor grad inspirert av Porvooavtalen og de nære forbindelsene med de anglikanske kirkene i Storbritannia og Irland.

I **ELCA**, Den evangelisk lutherske kirken i USA, er diakonater blitt definert som en profesjonstjeneste med "consecration", ikke "ordination". Diakonene har ikke del i det kirkelige embetet. Diakonater omfatter flere profesjoner, der det blant annet legges høye utdanningskrav til grunn. Diakonater omfatter blant annet også tjenesten som kirkemusiker. Dette "lay roster of diaconal ministers" inkluderer et spekter av tjenestemessige forskjellige konkretiseringer, med ulike forgreninger og definert utenom det ordinerte embete (prest, biskop) som "diaconal ministers", som blir innviet til sin tjeneste gjennom "consecration". Videre opererer ELCA med en tjenestegruppe med andre og ulike hjelpefunksjoner i menigheten ("associates in ministry"), som gjør sitt arbeid i oppdrag fra kirken og blir innsatt i sin tjeneste gjennom "commissioning".

Gjennom denne differensieringen i benevnningen av de ulike typer "vigslingshandlinger" oppnår man både en økt språklig, pedagogisk og kommunikasjonsmessig presisjon. Den differensierte språkbruken i våre søsterkirker synliggjør også et stort presisjonsnivå når det gjelder den teologiske forståelsen og plasseringen av disse tjenestene i tjenestestrukturane. I vigslingsritualet for diakoner blir den diakonale tjenesten, sammenhengen mellom den verbale forkynnelsen og forkynnelsen gjennom tjenesten i verden, og diakonaterets plassering innenfor tjenestestrukturane synliggjort. Evangeliet forkynnes "through word and deed", "in witness and service":

"The Church calls diaconal ministers to speak God's Word, the gospel and the apostolic faith, to God's world. It also calls them to speak for the needs of God's world to the Church. This call is a call to public witness and service that exemplifies Christ-like self-giving and leads the Church and all its baptized members to witness to Christ in the world.

Diaconal ministry reflects the historic call of deacons to serve those most in need on behalf of the Church. You have been called to the diaconate to give leadership in the Church's mission to proclaim the gospel through word and deed. Therefore serve the needy, care for the sick, comfort the distressed, and through words and actions, witness to God's love for all people.

In the exercise of diaconal ministry cross every barrier that stands between the Church and its ministry in the broader world. Seek out those places where the gospel of Jesus Christ meets human need. Serve Christ with pastors and bishops, other diaconal ministers, and associates in ministry. Empower, equip, and support all the baptized in the ministry of Jesus Christ. Lead us all in proclaiming the gospel in witness and service.”

I den lutherske kirken på **Island** finnes det en treleddet embetsstruktur, der diakonatet er en del av embetet, ved siden av preste- og bispeembetet. Utviklingen mot en slik treleddet embetsstruktur i Island var sterkt påvirket av de internasjonale økumeniske prosessen etter Limadokumnetet (BEM). Kirken i Island samarbeider med andre utdanningsinstitusjoner i Norden når det gjelder utdannelsen av diakoner, og har en egen diakonutdanning ved det teologiske fakultetet. Diakonene som blir vigslet til tjeneste har enten en pedagogisk eller karitativ tjeneste, og tittelen ”diakon” er forbeholdt de vigslete medarbeidere.

I **den danske folkekirken** finnes det kun 2 vigselsordninger, for prest og biskop. Spørsmålet om vigsling av diakoner har bare i liten grad vært aktuelt, og kirkens ståsted utenfor Porvoofellesskapet og kirkens noe spesielle organisasjonsstruktur har nok antakeligvis bidratt til at denne prosessen ikke har vært påtrengende for den danske folkekirken. I Danmark fungerer diakoninstitusjonene i stor grad som selvstendige stiftelser ved siden av den offisielle kirkelige organisasjonen. Diakonene mottar en kirkelig innvielse eller velsignelse og utsendelse ved sine respektive diakonale institusjoner, ikke av biskopene. Menighetene kan etter eget ønske ansette leke medarbeidere så som diakoner, lærere, kateketer etc. Men disse verken vigsles eller ordineres til kirkelig tjeneste. Kirken følger i stor grad et luthersk syn på embetet, der embetet defineres som en del av kirkens vesen, men embetets struktur og konkrete utforming er en menneskelig ordning. På den måten argumenterer man nokså likt teologisk i Norge, Danmark og Finland – men med svært forskjellig konklusjon når det gjelder forståelsen av embetet. Diskusjonen i Danmark ser ikke ut til å være påvirket i nevneverdig grad av de økumeniske prosessene rundt forståelsen av embetet.

I vår lutherske søsterkirke i **Brasil** har man ordninger der prestatjenesten, diakontjenesten og katekettjenesten er likeverdige tjenester innenfor ”*ministerium ecclesiasticum*”, og som man ordineres til. På denne måten synliggjør man at forvaltningen av ord og sakrament, undervisning, omsorgsarbeid og misjonærtjenesten uløselig hører sammen og må sidestilles som forskjellige, men likeverdige tjenester i kirkens liv.

c) Andre kirkelige avtaler

I Metodistkirken i Norge, som er en del av United Methodist Church, er diakonatet en del av en treleddet embetsstruktur, og diakonene blir *ordinert* til sitt embetet på lik linje med prestene. Ved ordinasjonen synliggjøres forskjellen mellom prestatjenesten og diakontjenesten symbolsk ved at en løfter fram en mugge og et vaskefast, som illustrerer diakonens særskilte omsorgstjeneste i henhold til fotvaskingstjenesten, mens presteordinasjonen omhandler tjenesten med ord og sakrament. Dessuten synliggjøres forskjellen mellom preste- og diakontjenesten ved at diakonenes stola bæres diagonalt, som en skråstola.

Når det gjelder forståelsen av diakontjenesten i kirker med reformert bakgrunn, er det forskjellige tradisjoner: I den reformerte tradisjonen etter Calvin har diakonen en sentral plass innenfor de fire former for embetet: Pastorer og lærere, eldste og diakoner. På samme måte som Luther anså Calvin de syv som blir utnevnt i Acta 6 som prototyper for diakontjenesten. Selve utformingen av diakontjenesten er noe forskjellig i de reformerte kirkene: I Church of

Scotland, for eksempel har diakonene først og fremst en karitativ og tjenende funksjon i menighetene og i samfunnet generelt. Church of Scotland vurderer hvorvidt diakonene bør ordineres, i stedet for innsettes i tjenesten. Den presbyterianske kirken i USA har ordinerte diakoner med karitativ funksjon, og begrensede liturgiske oppgaver i gudstjenesten som ikke omfatter sakramentsforvaltningen.

Også i kirkene innenfor Leuenberg kirkefelleskapet, det protestantiske kirkefelleskapet i Europa, finnes det en rekke forskjellige tolkninger når det gjelder diakontjenesten, både når det gjelder dens plassering innenfor tjenestestrukturen og når det gjelder defineringen av dens oppgaver

d) Oppsummering

Det kan altså ikke sies at det finnes én entydig tolkning av diakontjenesten innenfor det lutherske kirkefelleskapet og de andre kirker vi har kirkefelleskap med.

Terminologi

Det som kan sies er at de fleste kirkenes har kommet frem til en forholdsvis "ryddig" forståelse av hvordan denne tjenestegruppen skal plasseres og forstås i kirkens samlede tjenestestruktur. I de fleste kirker har man også prøvd å komme frem til en klar **terminologi** i forhold til de forskjellige tjenestegruppene, der man enten snakker om ordinasjon til diakonembetet der diakonatet ses på som en del av det kirkelige embete, eller der man setter tydelige terminologiske skillelinjer mellom innsettelseshandlingene ved å tale om "ordinasjon" til presteembete, "consecration/Einsegnung" til andre faste tjenester utenfor det kirkelige embete og "commissioning/Einsetzung" til andre kirkelige tjenestegrupper.

Når man i Den norske kirkes ritualer kun taler om "vigsel til kirkelig tjeneste" for alle tjenestegrupper, så gjenspeiler det nok også den noe uavklarte embets- og tjenesteforståelsen i vår kirke. Intensjonen for valget av en slik åpen terminologi som "vigsling" som paraplybegrep for alle vigslingshandlingene, kan være å signalisere at det ikke finnes noen "gradsforskjell" mellom tjenestene i vår kirke. Det er allikevel uvisst om man har lyktes med å oppfylle dette målet gjennom valg av terminologien.

En større teologisk tydelighet når det gjelder forståelsen av tjenestegruppene burde derfor også gjenspeile seg i valget av terminologien rundt diakontjenesten. En presis forståelse av de ulike vigslingshandlingenes innhold og funksjon bør også gjenspeile seg i et differensiert begrepsbruk. Dette er viktig når man skal finne ut hvordan den diakonale tjenesten skal beskrives i Den norske kirke.

Forståelsen av diakonal tjeneste i vårt økumeniske fellesskap

Samlet sett kan man si at *det ikke finnes en entydig forståelse av diakontjenesten i de kirker vi har kirkefelleskap med.* Det som kanskje kan utkrystallisere seg som en ledetråd, er at diakontjenesten innenfor de tradisjonelle rammene den har i de forskjellige kirker *synliggjør behovet for å knytte sammen kirkens sosiale og pastorale engasjement* og bevisstgjøringen av denne sammenhengen i det liturgiske liv.

I mange kirker er derfor ordinasjonen av diakonen en naturlig følge av at man ønsker å knytte sammen disse to dimensjonene, kirkens tilstedeværelse i verden gjennom det sosiale engasjementet og gjennom det gudstjenestelige livet, ord og sakrament.

Det er også tydelig at spesielt avtalen med kirkene innenfor Porvoofellesskapet, med avtalens fokus på embetsforståelsen og dens utgangspunkt i BEMs vektlegging av en treleddet tjenestestruktur, er av stor betydning i kirkenes arbeid med forståelsen av diakonal tjeneste.

Med bakgrunn i dette bør man stille spørsmålet

- a.) om ordningen for diakontjenesten i Den norske kirke, slik den fremstår gjennom vigslingsliturgien og tjenesteordningen, og diakontjenestens forståelse er i samsvar med kirkens kall til en diakonal tjeneste og ønsket om å være en tjenende kirke, og
- b.) hvordan ordningen for den diakonale tjenesten i vår kirke kan berikes og utfordres av den teologiske tenkningen omkring diakonatet i våre søsterkirker, både innen menighets- og institusjonsdiakonien.

6. Diakontjenesten i historisk lys og forholdet mellom diakon-, preste- og bispetjenesten

Når man studerer den **diakonale tjenestens historie fra oldkirkelig tid av**, blir det tydelig at det ikke fantes én entydig forståelse av denne tjenesten. Det nye testamente beskriver ikke en enhetlig embetsstruktur som kunne tjene som mønster eller endegyldig norm for all fremtidig embetsordning innen kirken. I Det nye testamente finnes det et mangfold av ordninger som forelå på forskjellige steder og til forskjellige tider. I nytestamentlig tid var det først og fremst *aposteltjenesten* som stod sentral, og menighetene levde i en sterk forventning om Jesu nære gjenkomst. Behovet for klare tjenestestrukturer var ikke nærliggende i en slik kontekst. Apostelembetet var et utpreget misjonærembete, og dannelsen av tydelige menighetsstrukturer skjedde gradvis.

Etter hvert, når menighetsstrukturen dannet seg mer tydelig, ble visse deler av denne mangfoldigheten videreutviklet, slik at det dannet seg et *mønster for embetet*. I løpet av det andre og tredje århundre utviklet det seg et trefoldig mønster med biskop, prest og diakon som embetsstruktur for hele kirken. Bakgrunnen var de lokale menighetenes behov for ledere av gudstjenesten og menigheten. Den praktiske utformingen av embetet forandret seg svært mye i de følgende århundrer. Når man i det annet og tredje århundre finner tekster der det treleddete embetet omtales, er alle tre tjenester innenfor embetet hovedsakelig definert i forhold til eucharistien, og det er de gudstjenestelige funksjonene som får hovedfokus i de eldste bevarte ordinasjonsbønner. Mens det på Jesu tid ikke fantes "embetsstrukturer", men det ble lagt vekt på at det fantes kun en prest – Jesus-, og et prestelig folk, menigheten, er det bare apostolatet som kan sies å få et klart formulert oppdrag fra Jesus. Apostelembetet ble sett på som gitt eksklusivt til de tolv apostler og Paulus (for hedningene). Parallelt med utviklingen av et treleddet embete i det annet - og tredje århundre skjer det en "rekultivering" av den kristne tjenestestrukturen, der det gammeltestamentlige prestebegrepet igjen forskyves fra menigheten og over på de ordinerte tjenester. Dermed institueres det en egen kultisk stand i den kristne menighet, innehaverne av det treleddete embetet. De første tekstene som gradvis antyder hva diakonenes tjeneste gikk ut på, beskriver diakonen som episkopens (biskopens) "forlengede arm" og medhjelper, både i gudstjenesten og når det gjelder hele omsorgsarbeidet for menigheten. Innholdet i diakonens tjeneste falt i stor grad sammen med innholdet i biskopens tjeneste, men hele tiden i en tjenende funksjon for biskopen, som har det vi i dag ville kalle for "diakoni" innenfor sitt ansvarsområde.

Det er viktig å være oppmerksom på de *forandringene som har funnet sted i løpet av kirkens historie når det gjelder utformingen av embetsstrukturene og dette treleddete embetet*. Diakonenes tjeneste tilpasset seg tidens behov, og har dermed ikke vært klart definert, verken når det gjelder oppgavefelt eller forståelse innenfor menighetens strukturer. Diakonene var først og fremst medhjelpere og hjelpere for menighetene. Kanskje er det nettopp dette faktum,

den diakonale tjenestens åpenhet, som kan bidra til å gi den en riktig og viktig plassering i kirkens tjenestestruktur.

Linjer fra oldkirkelig tid til dagens forståelse av diakonal tjeneste:

Diakoniens bindeleddfunksjon

En interessant grunnlinje i den diakonale tjenestens historie er at diakonia ble forstått som et bindeledd mellom kirkens forvaltning av ord og sakrament, brødet og Kristi legeme og blod som deles ved nattverdbord, og brødet som deles med de fattige og trengende. Diakonia har bidratt til å synliggjøre Kristi tilstedeværelse i verden – både i kirken og utenfor kirken. Det har derfor vært naturlig å se at det diakonale ansvaret som Guds folk bærer er et ansvar i bønn, tilbedelse og omsorg for hele mennesket. Dermed har den diakonale tjenesten på mange måter vært et bindeledd mellom Kirkens gudstjenestefeirende sentrum og verden som trenger omsorg. Det vil derfor være feil å plassere den diakonale tjenesten bare ”innenfor” eller ”utenfor” en gudstjenestelig forståelse av Kirkens liv. Det bør derfor diskuteres, hvorvidt den utviklingen som har skjedd i den lutherske kirken gjennom historien, der diakonien ble definert som en ren omsorgstjeneste utenfor det gudstjenestelige rommet, er en utvikling som bør snus i dag. Kanskje kan man, nettopp gjennom det å knytte sammen diakoniens tjeneste med den gudstjenestefeirende menigheten, både understreke kirkens oppgave som tjenende kirke og diakonatets hjerte, fellesskapet med den lidende og oppstandne Kristus i ord og sakrament.

Tjenstedifferensieringen og det treleddete embetet: Prest, Biskop og diakon

Med bakgrunn i den relativt åpne teologiske forståelsen av diakonal tjeneste gjennom historien, blir spørsmålet hvordan diakonenes tjeneste i vår kirke skal defineres og forstås. Hvilken plass har diakontjenesten innenfor tjenestestrukturen i vår kirke, og hva skiller den fra preste- og bispetjenesten?

Diakonens tjeneste er ikke den samme som prestenes tjeneste, forvaltningen av ord og sakrament, og biskopenes tilsynstjeneste. De har hver for seg sin tjeneste og tjener hver på sin måte Guds oppdrag i verden. Deres tjeneste defineres nettopp ut fra det spesielle oppdraget de har for kirken og menighetene. De utfyller hverandre, uten å konkurrere med hverandre. I denne sammenhengen er det nærliggende å reflektere over at diakonenes tjeneste i mye mindre grad er klart definert gjennom eksklusive oppgavebeskrivelser enn preste- og bispetjenesten. Prestene har retten til å forvalte sakramentene, biskopene har ordinasjonstretten. Disse klart definerte oppgavefeltene er med på å definere deres identitet. Diakonene har ingen like tydelige ”eksklusive rettigheter”, som vil være med på å gi deres tjeneste en tydelig identitet. Derfor er det nødvendig både å gjennomtenke diakonens oppgavefelt og diakonenes stilling innenfor den kirkelige tjenestestrukturen, for å være med på å styrke den diakonale identiteten og synliggjøre diakoniens nødvendighet for Den norske kirkes identitet som ”tjenende kirke”. Kanskje bør man i denne sammenhengen hente inspirasjon fra oldkirkens utviklingslinjer i forhold til diakonal tjeneste, der diakonene hadde en svært åpen og sentral posisjon i kirkens tjenestestruktur og en viktig funksjon som bindeledd og koordinator for alt kirkelig arbeid, dog klart forankret og rotfestet i menighetens samling rundt alterbordet.

Med referanse til Porvooavtalen og det som er sagt i kapittel 5 i denne utredningen om utviklingen i våre søsterkirker, er det viktig å fremheve at tanken om det treleddete embete nettopp understreker embetets enhet og behovet for at tjenesten utfolder seg gjennom forskjellige tjenester.

I utredningen fra Faith and Order ”Dåp, nattverd og embetet” fra 1983 (det såkalte BEM-dokumentet), beskrives diakonenes funksjoner på følgende måte:

”Diakoner minner kirken på det kall den har til tjeneste i verden. De kjemper i Kristi navn med de utallige behov som finnes i forskjellige samfunn og blant forskjellige personer. Slik er de et eksempel på det gjensidige avhengighetsforholdet det er mellom tilbedelse og tjeneste i kirkens liv. De har også ansvar i menighetens gudstjenesteliv ved for eksempel å delta i skriflesningen, preke og lede i bønn. De hjelper til i undervisningen av menigheten. De utøver en kjærlighetstjeneste innen fellesskapet. De utfører visse administrative oppgaver og kan bli valgt til å inneha styreansvar.” (III. 31, s.45-46)

Dog fremheves det i en kommentar til dette punktet at det i mange kirker i dag er betydelig usikkerhet om behovet og begrunnelsen, status og funksjon for diakoner.

For å avklare kirkens forståelse av diakonatet, vil det være nødvendig å se nærmere på *kirkens forståelse av preste- og bispetjenesten*. Det er ikke mulig å redefinere diakontjenesten uten at man også relaterer den til forståelsen av preste- og bispetjenesten.

”Vigsling” og ”ordinasjon” – terminologiske refleksjoner

En nærmere studie av **Den norske kirkes vigslingsritualer** viser, at *strukturen* er svært likt. Alle handlingene kalles for *vigsling*, og prestevigsel skiller seg fra de andre gjennom det at den som vigsles kalles for ”ordinand”, og at selve handlingen plasseres i liturgien etter trosbekjennelsen. Forskjellen ligger først og fremst i de *forskjellige tjenestebeskrivelsene*. Videre understrekes det i forbindelse med presteordinasjon at prestedtjenesten er en ”særskilt tjeneste” til forvaltning av ord og sakrament.

Selve begrepet ”ordinasjon” brukes, oppsiktsvekkende nok, ikke i gudstjenesteboken. På samme tid er det svært vanlig å omtale prestevigselingen som ordinasjon, også i offentlig sammenheng, i motsetning til de andre vigslingshandlingene.

Det bør drøftes hvorvidt det ville være nyttig og teologisk riktig å *gjeninnføre ordinasjonsbegrepet* i forhold til vigslingsliturgi. I våre søsterkirker innenfor Porvoofellesskapet som allerede har integrert diakonatet i en treleddet tjenestestruktur, kalles både diakon- preste- og bispevigselen for *ordinasjon*, for å skille disse handlingene tydelig fra andre innsettelseshandlinger som ikke gir del i det kirkelige embetet.

Liturgikommisjonens ønske i 1983 om at vigslingsliturgi skulle være *klare* når det gjelder den teologiske plasseringen av tjenestegruppene innenfor eller utenfor *ministerium ecclesiasticum* kan ikke sies å ha vært oppnådd.

Bispevigsel

Bispevigsel i dagens alterbok er mer enn bare en innsettelse i embetet gjennom en signing, hvilket kanskje kunne være en naturlig konsekvens av bispeembetets forståelse som en særform av presteembetet. Grunnlaget for det er at man anså biskopens tilsynsoppgave som så stor og selvstendig, at det var naturlig å ha en egen vigselshandling til biskopens innsettelse. Når det gjelder bispevigsel, poengteres særlig biskopens særlige tilsynsansvar og ansvaret for overleveringen av kirkens trosskatter. Under formaningsordene sies det blant annet: ”Når Herren fremdeles betror deg tjenesten med Ord og sakrament...”. På denne måten synliggjøres det at biskopen fortsatt – og fremdeles - er prest, men med et annerledes ansvarsområde. Den synliggjør også at forholdet mellom prest og biskop skal være et ikke-hierarkisk forhold, og de ulike vigslingshandlingene ikke symboliserer en ”stige” man går i, inntil man når det høyeste trinnet – bispeembetet. Embetskomiteens utredning for Kirkemøtet i 2001 og debatten på Kirkemøtet og i etterkant viser, at det hersker en stor usikkerhet i Den norske kirke når det gjelder forståelsen av hva det innebærer å være enten ”vigslet” eller, eventuelt, ”ordinert”. Til grunn ligger en forståelse av at innsettelsen til *bispetjenesten* ikke i seg selv forutsetter en egen ”ordinasjon”, men er en særform av prestedtjenesten som blant annet innebærer tilsynstjenesten og ordinasjonsfullmakten. Dermed er bispetjenesten i seg selv ikke noe man ordineres til, men man vigsles til tjenesten på bakgrunn av at man er

ordinert prest i Den norske kirke. I og med at selve ordinasjonsbegrepet har falt bort i våre liturgier, og vigslingsbegrepet er svært vidtfavnende og åpen, forblir det uklart hva som er bispevigslingsens embetsteologiske forståelse når den i utgangspunkt baserer seg på prestevigselen. Med bakgrunn i den teologiske beskrivelsen av bispetjenesten er det ikke uten videre lett å forstå hvorfor prestene blir vigslet til bispetjenesten, og ikke innsatt i sin tjeneste gjennom en signings- og forbønnshandling som bekrefter og viderefører prestevigselen. De teologiske signalene som gis gjennom det at biskopene *vigsles* til bispetjenesten, er at bispevigslingen teologisk sett er langt mer enn en innsettelseshandling.

I dag er dette riktignok i samsvar med Den norske kirkes økumeniske selvforståelse slik den har kommet til uttrykk både gjennom undertegnelsen av Porvooavtalen og i signaturforklaringen i samband med tilslutningen til Leuenberg kirkefelleskapet. Den norske kirke har her gjentatte ganger understreket at bispetjenesten i vår kirke er en nødvendig tjeneste og at bispevigselen fungerer som et tegn på den apostoliske tradisjonen i vår kirke som synliggjør vår kirkelige selvforståelse.

Den manglende teologiske stringensen mellom forståelsen av bispetjenesten og vigslingsritualet, ble påpekt av liturgikommisjonen før ritualene ble endelig vedtatt, men fikk ikke gjennomslag i gudstjenesteboken. På denne måten vil en avklaring av synet på diakonal tjeneste i vår kirke og en eventuell integrering i en treleddet tjenestestruktur også bidra til å avklare forståelsen av bispeembetet og vigslingshandlingen som en viktig handling i vår kirkes liv.

Prestetjenestens særtegn er forvaltningen av ord og sakrament, og det er gjennom ordinasjonshandlingen kirkens kall til ordinanden (vocatio), menighetens utvelgelse (vocatio), prøvingen av ordinandens egnethet (examinatio) blir stadfestet (confirmatio). Denne grunnstrukturen kan appliseres på alle de kirkelige vigslingshandlingene, så vel for prest diakon, kateket og kantor. Vigslingshandlingen synliggjør kirkens kall til enkeltmennesket for hele menigheten og synliggjør at Gud – ved Den Hellige Ånd – stadig kaller nye mennesker til tjeneste. Vigslingshandlingen stadfester kirkens konkrete, ytre kall til en gitt tjeneste. Det er i selve beskrivelsen av tjenesten den enkelte vigsles og forpliktes til, forskjellen ligger: Forvaltningen av ord og sakrament er prestatjenestens særtegn, omsorgstjenesten er diakontjenestens særtegn, tilsynstjenesten er bispetjenestens særtegn. Alle disse tjenestene bærer i seg den grunnleggende tjenende holdningen, omsorgsaspektet, forvaltningen av Guds ord. Men tjenstedifferensieringen fører til at noen mennesker får et særlig ansvar for noen av områdene, og sakramentsforvaltningen er i all hovedsak forbeholdt prestatjenesten, i samsvar med vår bekjennelses krav om en "ordnet forvaltning" av sakramentene.

Vigslingsritualene grunnleggende forskjell ligger i den oppgaven som beskrives, som den enkelte blir vigslet til. Hva "vigsling" innebærer sammenliknet med "ordinasjon", forblir derimot teologisk noe uklar. Vigslingshandlingen er uten tvil en forbønnshandling, en bekreftelse av kirkens kall til en bestemt tjeneste og innsettelse i den. Vigslingen skjer ikke på et generelt grunnlag, men innebærer alltid at man blir vigslet til tjenesten på et bestemt sted og i en bestemt sammenheng.

Utviklingen av vigslingsliturgiene i Den norske kirke har vært en lang prosess. Mens det i utgangspunkt kun fantes faste vigslingsordninger for preste- og bispetjenesten, vokste det etter hvert frem forskjellige ordninger for innsettelse og innvielse til forskjellige tjenester, i takt med tjenstedifferensieringen og synliggjøringen av kirkens behov for flere vigslete tjenester. I tillegg til dette hadde de diakonale institusjonene sine egne innvielses- og utsendingshandlinger.

Den teologiske refleksjonen rundt forståelsen av disse tjenestenes plassering innenfor eller utenfor *ministerium ecclesiasticum* er ikke påtrengende tydelig, tvert imot. Spørsmålet er,

hvorvidt den herskende uenigheten omkring forståelsen av embetet i Den norske kirke, kan få en avklaring, eller hvor langt det er mulig å komme frem til en konvergens som er tilstrekkelig for utformingen av en mer presis forståelse av tjenestene og vigslings/ordinasjonsritualene.

Når vi de siste tiår har fått spesifikke vigslingsordninger for kateket, kantor og diakon, så er allikevel selve forståelsen av vigslingshandlingen langt på vei overlatt til den vigsledes og vigslerens egen tolkning. Vigslingsliturgiene slik de brukes i dag gjenspeiler ikke en utvetydig prinsipiell teologisk tenkning om hvordan vigselhandlingene skal forstås, sammenliknet med presteordinasjonen eller bispevigselen. I innstillingen om vigsling av *kantorer* (VAK), behandlet man ganske bredt spørsmålet om forståelsen av "vigsling" og vigslingens betydning for kirkelig tjeneste. *Vigslingen er hele menighetens handling og baserer seg på kirkens kallelse til tjeneste*, samtidig som den enkelte vil oppleve handlingen som en personlig applisering av dette kallet på seg selv. Ved å vigsle stadfester kirken sitt konkrete, ytre kall til en bestemt tjeneste på ett bestemt sted. Bønn og håndspåleggelse er vigslingshandlingens grunnform. Liturgien som ledsager handlingen konkretiserer og profilerer den tjenesten den enkelte blir vigslet til. *Terminologien "vigsling"* er allikevel såpass åpen, at den tillater en rekke forskjellige tolkninger av hva som skjer egentlig gjennom denne handlingen, og hvordan den skal tolkes teologisk.

Terminologien i våre søsterkirker

I tysk luthersk sammenheng har man valgt en mer differensiert språkbruk for å kunne øke den språklige og kommunikasjonsmessige presisjonen: "Ordination" blir kun brukt om innsettelsen i presteembetet, "Einsegnung" brukes om innsettelse til andre kirkelige tjenester, inklusive bispeinnsettelsen, og "Einweihung" om kirker og andre bygninger og gjenstander. I engelskspråklig sammenheng skiller man mellom "consecration", "ordination" og "commissioning". I Svenska Kyrkan er diakontjenesten en del av det kirkelige embete, hvilket blant annet kommer til uttrykk gjennom formuleringene: "Vigningarna til biskop, präst och diakon är likvärdiga uttryck för evangeliets fullhet och för kyrkans uppdrag utifrån dette evangelium, som skal gestaltas i såväl ord som handling." I Svenska Kyrkans gudstjenestebok har man helt fra 1942 bevisst valgt begrepet "ordinasjon" ved diakonvigselen, for å synliggjøre deres delaktighet i det kirkelige embetet og den treleddete tjenestestrukturen. Diakontjenestens plassering innenfor det kirkelige embetet kommer også til uttrykk gjennom det at diakonen i Svenska Kyrkan ved viglingen iføres skråstola som embetstegn, og at diakonen stemmer ved bispevalget og er under biskopens tilsyn i sin tjeneste.

Konklusjon

Som en foreløpig konklusjon kan man vel si at både bruken av begrepet "vigsling" og utformingen av vigslingsritualene er såpass åpen at de gir rom for forskjellige tolkninger og embetssyn. *Dette var nok i samsvar med intensjonen ved deres utforming*. Prosessen som nå er igangsatt i forhold til forståelsen av tjenestene i Den norske kirke viser at en teologisk avklaring vil være nødvendig for kirkens liv og forståelsen av dens identitet.

7. Kirkens diakonale oppdrag i lys av den lutherske læretradisjonen

Kirkens diakonale oppdrag

For å kunne fungere som en tjenende kirke, trenger kirken spesielle tjenestegrupper og kalte tjenere til å sørge for at dette oppdraget blir ivaretatt, i samspill med hele menigheten og hele

Guds folk og mennesker av god vilje. Tjenesten er ikke bare oppdraget til de ordinerte ledere i kirken, men tjenesten har sitt utspring i hele kirkens kropp. Tjenesten er hele menighetens oppdrag, og dette oppdraget blir synliggjort gjennom de ordinerte og kalte tjenere i kirken. På denne måten blir embetet og tjenesten en *communio* av vitnesbyrd, gudstjeneste og kjærlighet. På denne bakgrunn velger mange kirker å kalle mennesker inn i en spesiell tjeneste for kirken, og mange kirker ønsker å se også på kirkens diakonale tjeneste som en naturlig og nødvendig del av kirkens identitet, og å synliggjøre dette gjennom en ordinasjon av sine tjenere. Uansett om man velger en plassering *innenfor* en treleddet ordinert tjenestestruktur, eller om man velger å reservere selve ordinasjonshandlingen til selve prestetjenesten og foretar en innsettelses- og forbønnshandling til diakontjenesten, så vil en avklaring av den diakonale tjenestens plasseringens innenfor ens kirkelige struktur og teologi være et viktig og nødvendig bidrag til å avklare grunnlaget for denne tjenesten og styrke tjenestebæremens identitet.

Det er viktig at det diakonale arbeid i menighetene er en integrert del av menighetens liv, og at diakonene arbeider ut fra et tydelig oppdrag fra menigheten. Det er viktig for diakonene at de gjennom kirkens tjenesteoppdrag til dem og gjennom kirkens forståelse av den diakonale tjenestens identitet og ståsted i kirkens struktur arbeider ut fra et tydelig oppdrag og med en avklart plass innenfor kirkens strukturer og ordninger. Så lenge det er uklart og omdiskutert, hvorvidt den diakonale tjenesten egentlig er en nødvendig del av kirkens virke, vil dette også bidra til at diakonene ikke får tilfredsstillende kår for sitt arbeid.

Også prestene har gjennom sin vigsling et tydelig diakonalt oppdrag for sin tjeneste, men fokuset for tjenesten er allikevel en litt annen. Det er prestene som har ansvaret for forvaltningen av ord og sakrament. I Den norske kirke har diakonene fått retten til å forrette nattverd i forbindelse med soknebud, som er en del av kirkens omsorgstjeneste overfor mennesker i nød og en sentral del av kirkens diakonale oppdrag. Jfr. retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner, KR-rundskriv 9/96, 3.2.1. Soknebud: "Diakonen kan gå i soknebud, jf. tjenesteordningens §2, bokstav g. Diakonen benytter forordnet nattverdliturgi for slik anledning." Når diakonene får forrette nattverd i denne forbindelsen, gjør de det på oppdrag fra kirken og med biskoppelig fullmakt. Forvaltningen av soknebud ser ut til å være en naturlig del av diakonenes omsorgstjeneste i menighetene, og deres nære kontakt med mennesker i sykdom og nød. I så måte er det en naturlig følge av forståelsen av diakontjenesten, at tjenesteordningene tillater en slik unntaksordning for nattverdsforvaltning. Sakramentsforvaltningen under høymessen er derimot prestens, og ikke diakonens tjenesteområde. Diakonens liturgiske funksjoner under gudstjenesten omfatter ikke sakramentsforvaltningen.

Diakonene er ikke bare utsendt fra kirken til tjenesten i verden, men de må også komme tilbake til kirken med sine erfaringer, kunnskap og teologisk innsikt fra sitt arbeid blant menneskene som ofte lever på randen av det som er menighetens synlige "hverdagsliv". Diakonene integrerer sine erfaringer fra det diakonale arbeid i den gudstjenestefeirende menigheten. *Menighetens gudstjeneste og menneskelige grunnerfaringer utenfor det gudstjenestelige rom står i en nødvendig vekselvirkning med hverandre.* Diakonalt arbeid uten forankring i menighetens liv og gudstjeneste blir fort til rent sosialt arbeid. Gudstjenestelivet på den annen side trenger forankringen i ropet fra menneskene som trenger hjelp og støtte på forskjellig vis.

Diakonien er en nødvendig del av kirkens liv og bør ikke løsrives fra forvaltningen av ord og sakrament – den er på sitt vis en del av den, samtidig som selve forvaltningen av sakramentene i all hovedsak hører til de oppgavene som er tillagt prestetjenesten. Det vil være i alle tjenestegruppers interesse å definere denne oppgavefordelingen tydelig. Diakonenes

liturgiske oppgaver gjenspeiler det som er hovedfokus i deres tjeneste: omsorgstjenesten. Det er derfor ingen motsetninger mellom tjenestene, men de oppfyller hver på sitt vis en del av kirkens oppdrag og kirkens tjenende identitet. En tydelig gudstjenestelig forankring av diakonatet innebærer ikke at diakonene blir til en slags "hjelpetrester", med ansvar for sakramentsforvaltning og forkynnelse på lik linje med presten. Tjenestedifferensieringen og behovet for å synliggjøre det ene *ministerium ecclesiasticum*, som utfolder seg i forskjellige tjenester, står i nær korrelasjon med hverandre.

Når det gjelder spørsmålet om diakonenes liturgiske klær, bør det være et mer praktisk spørsmål av underordnet betydning som kan avklares i etterkant av en prinsipiell drøftelse av forståelsen av diakonal tjeneste. Samtidig vil det heller ikke være unaturlig at en forståelse av diakonal tjeneste som en del av en treleddet embetsstruktur også vil kunne synliggjøres gjennom forskrifter om liturgiske klær for diakonene i samband med synliggjøringen av kirkens diakonale oppdrag i gudstjenesten.

Kirken har opprettet spesielle tjenester for å kunne oppfylle sitt oppdrag i verden. Tjenestene og de konkrete ordningene i seg selv er ikke guddommelig og uforanderlig, men bør ses under synsvinkelen: Hva er tjenlige ordninger for kirken for at den kan følge sitt oppdrag? Kirkens selvforståelse må være knyttet til kirkens oppdrag, mer enn til spesielle strukturer og ordninger som er uforanderlige, samtidig som kirken trenger strukturer for å kunne fungere som kirke i verden. For å fullføre sitt oppdrag, kaller kirken personer til offentlig og vedvarende å være ansvarlige for at kirkens liv og vitnesbyrd om Jesus Kristus blir ivaretatt, og ord og sakrament forvaltet rett.

Spørsmålet som i vår sammenheng gjerne blir stilt, er:

- Finnes det en uforanderlig og entydig luthersk forståelse og tolkning av tjenestestrukturane generelt, og diakontjenesten spesielt?
- Vil en utforming av tjenestestrukturane i vår kirke, der diakontjenesten blir en del av en treleddet ordinert tjeneste, der tjenestene er sidestilt ut fra en oppgavespesifisering, komme i kollisjon med en luthersk forståelse av presteembetet som den ene tjenesten med forvaltningen av ord og sakrament?

Den kirkelige tjeneste ("*ministerium ecclesiasticum*") har tradisjonelt vært definert som forkynnelsen av Ordet og forvaltningen av Sakramentene i samsvar med vår lutherske bekjennelse slik den utfoldes i Confessio Augustana, CA V. Når tanken om den såkalte "tjenestedifferensiering" fant innpass i Den norske kirke etter krigen, har spørsmålet om hvorvidt og hvilken forstand kateketen og diakonen har del i *ministerium ecclesiasticum* blitt påtrengende.

Vigslingsliturgiene i Den norske kirke per i dag gir ikke et entydig svar på hvorvidt denne tjenestedifferensieringen og vigslingene innebærer at også andre tjenestegrupper enn presten får del i *ministerium ecclesiasticum*. Bare i forhold til kantorene nevnes det eksplisitt at kantorene gjennom deres vigsel *ikke* får del i embetet. Hvorvidt dette impliserer at alle de andre vigsele tjenestegrupper faktisk *har* del i *ministerium ecclesiasticum*, siden det ikke er nevnt i vigslingsritualene deres at de ikke har det, forblir derimot åpent.

Det er interessant å se at dette allerede i 1983 ble tematisert av deler av liturgikommisjonen, som mente at det var legitimt og teologisk riktig å si at også andre tjenestegrupper kunne ha

full delaktighet i embetet på bakgrunn av tjenstedifferensieringen, og med utgangspunkt i at de praktiske ordninger i kirken måtte anses som *jure humano*, etter menneskelig rett. Bare selve faktum at det må finnes et *ministerium ecclesiasticum* i kirken som ivaretar forvaltningen av Ord og Sakrament, bør anses som guddommelig innstiftelse – *jure divino*. Hvordan kirken i praksis innretter denne tjenesten, titler, tjenesteordninger, er menneskelige ordninger og kan derfor tilpasses kirkenes situasjon og behov til enhver tid. På denne bakgrunn er det nødvendig at Den norske kirke nå, drøyt 20 år etter at liturgikommisjonen påpekte denne åpne problemstillingen i vår kirke, tar fatt i en avklaring av sitt syn på tjenestegruppenes, og spesielt diakonenes, plassering i forhold til *ministerium ecclesiasticum*.

Luthersk læretradisjon

Når det gjelder synet på embetet, gjør reformatorene et grunnleggende valg: Embetet er ikke et sakrament i seg selv, ordinasjonen er ikke et sakrament, men embetet er et tjenende embete, der tjenesten består i å tjene menigheten med forkynnelsen av Ordet og forvaltningen av sakramentene. Med utgangspunkt i CA 7 kan man si at embetet er en nødvendighet for kirken, men embetets konkrete utforming er dermed ikke fastlagt av reformatorene. I den lutherske reformasjonen ble det diakonale ansvaret en del av prestens ansvarsområde. Omsorgen for hele mennesket ligger fortsatt innenfor prestens ansvarsområde og synliggjøres i vigslingshandlingen til prestedtjenesten når prestene pålegges ”omsorgen for hvert enkelt menneske”.

I *reformasjonstiden* ble det satt en fornyet fokus på det kirkelige embetet som det ene prekenembedet, som ordets og sakramentenes embete. Som en motvekt mot en definering av embetets oppgave til å forvalte messens offer og hele offersteologien, skulle embetet nå ene og alene ivareta forkynnelsen av evangeliet til tro. Når dette falt samtidig med enevoldstidens kongelige embetsdefinisjon for presten, så førte dette til en innsnevring av embetstenkingen med hovedfokus på den verbale forkynnelsen.

Samtidig opprettholdt de første lutherske kirkeordninger (Johannes Bugenhagen, Kirkeordinans for Danmark-Norge 1537/39/42) en ordnet ”fattigomsorg” som en av kirkens fire mandater i samsvar med Kristi befaling, men mandatet i seg selv innstiftet ikke noe bestemt kirkelig embete. Det som ble tydelig i reformasjonstidens kirkeforståelse er at kirkens omsorgsarbeid er en naturlig del av kirkens vesen og i samsvar med Guds vilje, og at det er en del av prestens oppgave i sin tjeneste.

Når det gjaldt forståelsen av diakonenes tjeneste, vendte Luther seg mot at diakonene først og fremst skulle ha liturgiske funksjoner, og så for seg en oppdeling i distrikter hvor en prest skulle ha ansvaret for forkynnelsen og diakonene skulle ha ansvaret for omsorgsarbeidet. Men denne tanken ble ikke videreført, og ansvaret for omsorgsarbeidet ble integrert i prestenes oppgavefelt.

I vår norske lutherske tradisjon har det tradisjonelt sett vært vanlig å fremheve at vi har ett embete, som ivaretar forvaltningen av ord og sakrament i samsvar med CA V. Om det kirkelige embete: ”For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet og meddele sakramentene. For ved ordet og sakramentene som midler blir Den Hellige Ånd gitt, han som virker troen, hvor og når Gud vil, i dem som hører evangeliet, nemlig at Gud, ikke for våre fortjenesters skyld, men for Kristi skyld, rettferdiggjør dem som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld. (Gal 3(14): ’så vi kunne få Åndens løfte ved troen’.”

Med utgangspunkt i CA V har man fremhevet, at vi bare har ett embete i Den norske kirke, presteembetet, og at bispeembetet er en særform av presteembetet med særlig ansvar for tilsynet.

Embetsforståelsen slik den kommer til uttrykk i CA V bør allikevel ses i sammenheng med det som ellers sies om embetet i vår lutherske bekjennelse. Det er mulig å tolke CA V videre enn det som tradisjonelt er blitt gjort hos oss, gjennom en videre tolkning av ”å lære evangeliet og forvalte sakramentene”.

I de lutherske bekjennelsesskriftene er det tydelig at kirkens oppdrag omfatter både forkynnelsen av evangeliet, forvaltningen av sakramentene og tjenesten og omsorgen for hverandre. Det gjøres ikke noen gradering når det gjelder disse forskjellige tjenester, alle er nødvendige for menigheten og konstitutive for at kirken kan være kirke.

Det reformatoriske hovedanliggendet om at gjerningene ikke er grunnlaget for frelsen, derimot skjer frelsen av nåden alene, gjennom Krist gjerning, står ikke i motsetning til at de gode gjerningene er en nødvendig del av kirkens liv. Det er nødvendig å se disse to anliggender i sammenheng, for å unngå en kirkeforståelse som baserer seg på en snever forståelse av Confessio Augustana V som eneste grunnlag for tenkningen omkring embetet. Når Luther på sin tid hadde behov for å ”rydde opp” i de kirkelige tjenestestrukturere, så skjedde det nettopp på bakgrunn av hans reformatoriske hovederkjennelse. Saneringen måtte skje for at kirken kunne fungere som kirke i best mulig grad.

Det er derfor i samsvar med Luthers hovedanliggende og med vår egen lutherske tradisjon, å revurdere kirkens tjenestestrukturer under synsvinkelen: Hvilke ordninger vil være mest tjenlige for vår kirke slik at den kan fungere best som en tjenende kirke, og i samsvar med vår egen kirkes forankring i Guds ord, dåp og nattverd?

Det er i så måte et kjennetegn for en kirke som står i en luthersk tradisjon å søke etter tjenestestrukturer som til enhver tid muliggjør kirken å leve i samsvar med dens oppdrag fra Gud til å være en misjonerende, bekjennende og tjenende kirke.

Det vil derfor være nødvendig å lese CA V i sammenheng med CA VI og CA VII.

CA VI, ”om den nye lydighet”, gjør tydelig at gjerningene ikke er grunnlaget for frelsen, men at de er en naturlig del av det kristne liv: ”Like ens lærer de at denne tro bør bære gode frukter, og at en må gjøre gode gjerninger som er pålagt av Gud, fordi Gud vil det, ikke for at vi skal stole på at vi ved disse gjerningene skal fortjene rettferdiggjørelse overfor Gud.”

Denne forståelsen av forholdet mellom rettferdiggjørelsen og helliggjørelsen, et klassisk tema i luthersk teologi, er også blitt drøftet i den internasjonale luthersk-katolske dialogen, hvilket resulterte i Felleseklæringen om rettferdiggjørelsen, der det blant annet sies: ”(37) Vi bekjenner i fellesskap at gode gjerninger – et kristent liv i tro, håp og kjærlighet – følger av rettferdiggjørelsen og er dens frukter. Når de rettferdiggjorte lever i Kristus og handler i den nåden de mottar, bringer de med bibelsk ordbruk ”god frukt”. Siden de kristne kjemper mot synden hele livet, er denne følgen av rettferdiggjørelsen også en forpliktelse de er pålagt. Derfor maner både Jesus og de apostoliske skrifter de kristne til å gjøre kjærlighetens gjerninger.”

Det er derfor viktig å understreke at omsorgen for våre medmennesker, kjærlighetstjenesten, tjenesten for hverandre, er en del av kirkens og de kristnes kall, i samband med forkynnelsen av Ordet og forvaltningen av sakramentene. Alt hører med og konstituerer kirkens vesen og de tjenestene som finnes i kirken. De er sidestilt og utfyller hverandre, uten at selve troen på at rettferdiggjørelsen er den treenige Guds verk alene svekkes av den grunn.

Forståelsen av diakonien i Norge

Forståelsen av diakonien slik vi møter den i Den norske kirke i dag ble utformet på 1800-1900-tallet, når de store diakonale institusjonene ble til og utfoldet seg. Under påvirkningen fra den historiske utviklingen spesielt i Tyskland (August Herrmann Francke; Theodor Fliedner: 1836 opprettelsen av det første diakonissehuset i Tyskland, Kaiserswerth; Johann Hinrich Wichern, 1833 "Das rauhe Haus"; Friedrich von Bodelschwingh, Bethel 1872; etc.) og med bakgrunn i en lavkirkelig fornyelsesbevegelse, våknet det opp et sterkt sosialetisk engasjement innen forskjellige grupperinger i kirken. Denne utviklingen gikk hånd i hånd med store samfunnsmessige omveltninger, der staten i mye større grad overtok deler av ansvaret for det sosiale arbeid. Med den industrielle revolusjonen og fremveksten av et proletariat i det 19. århundre møtte de protestantiske kirkene en stor og helt ny utfordring, som bevisstgjorde dem deres selvstendige ståsted ved siden av staten. Wichern var en av de første i sin tid som viste de protestantiske kristne behovet for en samlet kirkelig innsats mot fattigdommen, som skulle føre til en "kristen og sosial gjenfødelse av folket". Pionérarbeidet for mennesker i nød og opprettelsen av diakonale institusjoner hjalp de protestantiske kirkene i en bevisstgjøringsprosess til at de måtte være mer enn preken- og undervisningsinstitusjoner for å kunne møte menneskenes behov i sin tid. Det dannet opptakten til en sosial bevegelse i kirken, som var av stor betydning for kirkens liv både i Tyskland og i mange andre land i Europa, så som i Norge. Behovet for et kristent engasjement for mennesker i sykdom og nød var påtrengende – og et viktig bakgrunnsteppet for etableringen av en lang rekke diakonale institusjoner, både i Norge og mange land i Europa. Selve embetsspørsmålet spilte ingen fremtredende rolle i denne sammenhengen, det viktige var at kirken skulle møte mennesker i deres nød.

Revitaliseringen av det diakonale arbeidet i de protestantiske kirkene skjedde blant annet ut fra en bestemt tolkning av det bibelske og eldste oldkirkelige materialet. Man mente at diakonenes tjeneste i oldkirken først og fremst var en omsorgstjeneste for de syke, fattige, nødlidende og sørgende i menigheten. Selv om man var klar over at de tjenestene som beskrives i Det nye testamentet og hos de oldkirkelige fedre som refererer til begrepet "diakonein", som oftest ikke refererte til en entydig tjenestegruppe, men heller til personer som fungerte som "hjelpetrester" eller biskopens medhjelper på alle hans virkeområder, mente man at den kirkelige *omsorgstjeneste* kalt "diakoni" var mer i samsvar med den opprinnelige "diakonia" i nytestamentlig og oldkirkelig tid. Diakonens tjeneste ble dermed definert som kirkelig omsorgstjeneste. Samtidig la man vekt på at det kirkelige embete ble definert på tradisjonell luthersk måte som ett embete, tjenesten med "å lære evangeliet og meddele sakramentene" (CA 5). Når 1800-tallets diakoner definerte seg selv som "kirkelige omsorgsarbeidere" som skulle være i samsvar med den opprinnelige *diakonia* i oldkirkelig tid, så gjorde de det også i en klar avgrensning mot de romersk-katolske, ortodokse og anglikanske kirkene, der man ønsket å opprettholde det klassiske treleddete embete som biskop, prest og diakon, med særlig fokus på diakonens liturgiske funksjon under nattverdsfeiringen (eucharisti).

Diakonien som ble revitalisert på denne tiden, og opprettelsen av de diakonale institusjonene, skjedde først og fremst ut fra et *konkret behov i samfunnet*, og ikke på bakgrunn av teologiske refleksjoner i de kirkelige miljøene. Historisk sett baserer denne diakoniforståelsen som ble utformet når de store diakonale institusjonene ble til sentralt i Europa og også i Norge, seg nok på en språklig og saklig misforståelse når man derigjennom trodde å fornye det eldste diakonat. Det betyr ikke at den "diakoni" som ble utformet ikke var et nødvendig behov for

kirkene og et legitimt svar på Jesu oppdrag til apostlene – tvert imot. *Kirken og samfunnet trengte en slik omsorgstjeneste*. Men historisk sett svarer nok diakonatet slik vi kjenner det fra katolsk og anglikansk tradisjon, som en del av et treleddet embete, mer til diakontjenesten slik den var fra begynnelsen - dog med et annet og bredere innhold og i klar tilordning til gudstjenestefeiringen som hjertet for tjenesten.

I Den norske kirke har forståelsen av diakonal tjeneste vært preget av denne historiske utviklingen, både institusjonsdiakonien fremvekst og viktige rolle for kirke og samfunn, og etter hvert fremveksten av en ordnet menighetsdiakoni og vigslingen av diakoner til tjeneste i menigheten. På mange måter har nok behovet for diakonalt arbeid vært viktigere enn selve avklaringen av den teologiske forståelsen av diakonenes tjeneste.

I Den norske kirke ble det vedtatt en vigslingsliturgi for diakoner siden 1949, men denne vigselen gjaldt for ”lekmannstjenesten”. I 1969 ble loven om katekettjenesten vedtatt, uten at selve embetsspørsmålet dermed var kommet til en avklaring. Embetskommisjonens innstilling i 1984 i forhold til vigslingsritualene var ikke enstemmig, og Bispemøtet vedtok den gangen at vigselordningene skulle utformes på en slik måte at de kunne favne ulike oppfatninger om forståelsen av diakonal tjeneste og katekettjeneste. Når man utelot begrepet ”embetet” og ”ordinasjon” og valgte å tale om vigsling til kirkelig tjeneste for alle tjenestegrupper, vedtok man i praksis en interimsløsning som ikke bidro til en endelig avklaring av embetsspørsmålet.

8. Embetets former og det treleddete embetsmønsterets hovedanliggende: Et mangfold av nådegaver

Spørsmål om ”samlediakoniatet” – med hovedvekt på katekettjenesten

Det finnes ikke noe entydig mønster for embetet innen Det Nye Testamente.

Organisasjonsmønstrene på menighetsplan ser ut til å ha variert med forholdene og i samsvar med de behov som menighetene til enhver tid hadde. Uansett hvilken betegnelse de forskjellige tjenestegruppene fikk, så var formålet med disse ordninger for tjenesten å forkynne Guds ord, å overlevere evangeliet, å nære og styrke tro, liv og tjeneste i menighetene, og å bevare og fremme enhet i og blant disse. Oppgavene har vært de samme gjennom den kristne kirkes historie og kriser, men utformingen av tjenestestrukturane har forandret seg i takt med kirkens bestemte behov til enhver tid. Historisk sett er det riktig å si at det treleddete embetet med biskop, prest og diakon ble det alminnelig anerkjente mønsteret innen kirken i de første århundrer, og at det også i dag er beholdt i mange kirker.

I utredningen fra Faith and Order ”Dåp, nattverd og embetet” fra 1983, understrekes dette på følgende måte: ”For å fullføre sin sendelse og utføre sin tjeneste trenger kirkene mennesker som på forskjellige måter uttrykker og utfører de oppgavene som kommer til uttrykk gjennom embetet i dets diakonale, presbyterske og biskoppelige aspekter og funksjoner.” (III. Embetets former, pkt. 22, s.43)

Det treleddete mønsteret er med andre ord ikke en fastlagt og uforanderlig ordning, men må til enhver tid innholdbestemmes ut fra hver kirkes tradisjoner, behov og gjeldende ordninger. Som Kristi legeme er kirken oppbygd ved Den Hellige Ånd gjennom en mangfoldighet av gaver og tjenester. Forholdet mellom disse tjenestene og de gjeldende tjenestestrukturane kan være gjenstand for diskusjon når det er nødvendig for å skape ordninger som er til beste for kirkens vitnesbyrd og tjeneste i verden. Derfor er det viktig at Den norske kirke i sitt arbeid med revisjonen av tjenestestrukturane vurderer hvorvidt et slikt treleddet embetsmønster har

et viktig anliggende som kirken bør godta for å kunne være en kirke i samsvar med Guds oppdrag i verden.

I Kirkemøtets vedtak fra 2001 ba man også om en utredning av det såkalte "samlediakonatot". "Samlediakonatot" beskriver et diakonatot som rommer mer enn det vi i vår sammenheng tradisjonelt forbinder med diakonatot, nemlig det karitative arbeidet i kirkens navn. Når man drøfter samlediakonatot, vurderer man hvorvidt også andre tjenestegrupper i kirken, slik som kateketer, kantorer, ungdomsledere og dåpslærere, kan komme inn under en vid forståelse av "diakonal tjeneste".

Det er flere spørsmål som bør drøftes i denne utredningen til Kirkemøtet i denne sammenheng:

- Vil samlediakonatot bidra til å fremme hovedanliggendet for en eventuell revisjon av tjenestestrukturane, nemlig å bidra til at kirkens tjenende identitet blir styrket?
- Hvilke tjenestegrupper bør eventuelt inkluderes i et slikt diakonatot, hvilke bør ikke det?
- Hvordan blir forholdet mellom kirkens leke medlemmer og det frivillige engasjementet i menighetene og de ordinerte ansatte når store deler av de ansatte er ordinert? Hvilken dynamikk fører det til?
- Hvilke områder av kirkens tjeneste hører naturlig hjemme innenfor en treleddet tjenestestruktur i lys av den historiske utviklingen og forståelsen av diakonatot?

Det finnes forskjellige syn i Den norske kirke hvorvidt vi bør tilrettelegge tjenestestrukturane som en treleddet tjenestestruktur, der diakontjenesten er en del av det ordinerte embetet. Hvis man så, på bakgrunn av den argumentasjonen som er fremført ellers i dette dokumentet, sikter mot en slik forståelse av diakonal tjeneste i vår kirke, vil det fortsatt være uklart om diakontjenesten skal være forbeholdt diakonane, eller om for eksempel også kateketene skal bli ordinert til et slags "undervisningsdiakonatot", slik vi for eksempel finner det på Island. Forutsetningen for ordinasjon bør være at den som ordineres innehar en konkret kirkelig stilling eller en stilling med et klart kirkelig mandat, av en viss størrelse, og at tjenesten skal ha en viss varighet, helst være en livslang tjeneste.

Av erfaring med prestatjenesten vet vi, at mange prester ikke står i en livslang tjeneste, og har reduserte stillinger. (Vanlig praksis når det gjelder grunnlag for ordinasjon har ofte vært at stillingene bør være minst 50%, og av en varighet på minst ett år, men at det skal vises skjønne av den enkelte biskop, siden ordinasjonsfullmakten ligger hos biskopen.)

De praktiske spørsmålene omkring ordinasjonsforpliktelsen, tjenesteordninger og tilsynsstrukturer bør kunne løses på lik linje som spørsmålene omkring presteordinasjonen.

Katekettjenesten – undervisningsdiakoner eller kateketprester?

I og med at også kateketene har en teologisk noe uklar posisjon i vår kirkes tenkning omkring embetet, vil det være nærliggende å drøfte forståelsen av katekettjenesten sammen med spørsmålet om behovet for et "samlediakonatot".

Kateketene blir vigslert til deres tjeneste, etter en vigslingsliturgi som i stor grad er bygget opp på samme måte som de andre vigslingsliturgiene. I liturgien sies det om katekettjenesten: Til det kall og de nådegaver Gud har gitt sin menighet, hører også tjenesten med å undervise i den kristne tro, så vi kan vokse i troen og grunnfestes i sannheten. I dag skal denne medarbeider på apostolisk vis under håndspåleggelse og bønn vigslert til kateket, med ansvar for

menighetens undervisningstjeneste.” Videre sies det under formaning og løfteavleggelse:

”Når Herren nå betror deg tjenesten som kateket, pålegger og formaner jeg deg

- at du i din forkynnelse og undervisning legger fram Guds ord klart og rent, som det er gitt oss i Den Hellige skrift, og som vår kirke vitner om i sin bekjennelse,
- at du lærer og rettleder menighetens lemmer og alle søkende, så de kan lære Gud å kjenne og få kunnskap om hans vilje, og at du bærer dem fram for Gud i bønn og påkallelse med takk.”

Kateketene får dermed hovedansvaret for menighetens undervisningstjeneste – som vel i stor grad må kunne kalles for formidling av evangeliet. Deres oppdrag til forkynnelse er nesten lik prestenes forkynnelsesoppdrag slik den blir formulert i vigslingsritualet til prestetjenesten, bare om mulig enda mer omfattende. Kateketene har derimot til vanlig ikke fullmakt til å forvalte sakramentene.

Teologisk sett kan man tenke seg to forskjellige måter å plassere katekettjenesten i vår kirkes tjenestestruktur:

En mulighet vil være å ordinere kateketene til prestetjeneste. Ved en slik løsning vil det være svært viktig å fastholde ved deres tjenesteordninger, for å ivareta at ”kateketprestenes” hovedarbeidsområde fortsatt vil være menighetens undervisningstjeneste, men at de, ved gitte anledninger, vil kunne forrette nattverd, for eksempel i forbindelse med konfirmantleirer, eller dåp, for eksempel når barn eller konfirmanter skal døpes, og der kateketene ofte har vært i nær kontakt med de det gjelder. Fra kateketforeningens side var dette den løsningen som blir ansett som den mest naturlige.

En annen måte å plassere katekettjenesten på, vil være å integrere den i et samlediakoniat, der kateketene ordineres til å være diakoner med særskilt ansvar for undervisning. Som diakoner vil de ikke ha fullmakt til å forrette sakramentene, men vil allikevel ha del i embetet som en del av en treleddet tjenestestruktur. Dermed vil deres stilling innenfor tjenestestrukturen være tydeliggjort, samtidig som katekettjenesten ikke uten videre integreres i prestetjenesten.

Det vil herske stor enighet om at ikke alle tjenester i menigheten bør inkluderes i embetet, og ordineres til tjenesten. Et avgjørende spørsmål blir, hva som skiller for eksempel diakonens tjeneste, som krever en vigslingshandling, fra andre tjenester i menigheten, som ikke forutsetter en vigslingshandling. Spørsmålet om tjenestestrukturen i menigheten er derfor både et spørsmål om den teologiske forståelsen av embetet og et spørsmål om den praktiske tilretteleggingen i menigheten.

I Den Finske Lutherske Kirken har man i den senere tid foreslått en løsning der flere tjenestegrupper inkluderes i den ordinerte diakontjenesten. Forslaget er ikke blitt endelig vedtatt, og diskusjonen i Finland viser hvor vanskelig det er når det gjelder hvilke og hvor mange tjenestegrupper som skal ha del i diakonatet.

Med utgangspunkt i for eksempel den brasilianske lutherske kirkens praksis, vil det være mulig å tenke seg kateketene inn i et ordinert treleddet embete, der kateketene blir til ”undervisningsdiakoner”. I noen få kretser innenfor kantormiljøene har man også ønsket å se på seg selv som ”musikkdiakoner” innenfor et treleddet embete. Debatten rundt vigslingen av kantorene viste at kantorene er svært lite samstemte når det gjelder den teologiske forståelsen av sin egen tjeneste, og at det heller ikke hersker enighet om hvorvidt vigslingen til kantortjeneste bør være obligatorisk. Denne debatten ble for øvrig også påvirket av andre vedtak under Kirkemøtet som gjaldt andre krav for vigslete tjenestegrupper, slik som valg av livsform.

På det nåværende tidspunkt er det vanskelig å ha en klar formening om hvordan man skal tilrettelegge forståelsen a samlediakoniatet i vår kirke.

Det kan allikevel listes opp noen argumenter rundt temaet, som bør kunne føres videre:

- Når det gjelder tjenestegruppene som naturlig vil høre hjemme innenfor ”diakonal tjeneste”, både med bakgrunn i kirkehistoriske og kirkeordningsmessige tradisjoner, bør omfanget begrenses til de tjenestegrupper som naturlig vil kunne komme inn under denne tjenestegruppen. Diakonene bør fortsatt være kirkens brobyggere, fasilitere frivillig arbeid i menigheten, bidra til å knytte sammen kirkens forkynnelse i ord og gjerning og ha ansvar for det som tradisjonelt kalles for ”kirkens omsorgsarbeid”. Diakonene skal ”tale sant” om livet, både til de som står nær kirkens daglige liv, og de som er i periferien. Gjennom dette har diakonene en klar formidlingsfunksjon – som formidlere av evangeliet til alle mennesker gjennom ord og gjerning, og som formidlere av livserfaring inn i gudstjenesteliv og menighetens arbeid. Diakonenes tjeneste slik den er forankret i vår kirkes ordninger som en definert omsorgstjeneste, er en selvfølgelig del av et ”samlediakonater”. Katekettjenesten er en mulig del av en diakonal tjenestestruktur, med utgangspunkt i undervisningsarbeidets diakonale funksjon, men kan, teologisk sett, også høre naturlig hjemme under prestedtjenesten. Det er allikevel viktig å holde fast ved at disse tjenestegruppene som finnes i vår kirkelige struktur ønsker å bevare sin identitet som respektive omsorgs- og undervisningsarbeidere i menighetene.
- Utover det er det vel ingen av de andre vigslete tjenestegrupper som finnes i vår kirke i dag som nødvendigvis umiddelbart må plasseres innenfor en ordinert, treleddet tjenestestruktur.
- I og med at utdanningskravene for både prester, kateketer og diakoner nå er nesten på samme nivå, er det også naturlig at nettopp disse tjenestegruppene likestilles i tjenestestrukturen. Gjennom en slik formell likestilling synliggjøres det også overfor menighetene at alle tjenestene er nødvendige og like viktige for kirken og står i nært samarbeid, men at deres tjenesteområder likevel er forskjellige. De er ikke underordnet hverandre, men utfyller hverandre. Dette vil forhåpentligvis også kunne bidra til å avklare samarbeidsforhold i menighetene til daglig.

Når det gjelder forståelsen av samlediakonater, gjenstår det en stor del av utredningen. Med bakgrunn i samtalen som er ført med forskjellige tjenestegrupper, og ut fra de erfaringene som er gjort i våre søsterkirker, vil det allikevel være nærliggende at man i første omgang tilrettelegger forståelsen av diakonal tjeneste i Den norske kirke med utgangspunkt i den diakonale tjenesten som allerede finnes i vår kirke, for så eventuelt vurdere kateketenes status ved siden av diakontjenestens plassering og forståelse. Som antydning, vil det kanskje være mer nærliggende å se på katekettjenesten som en del av prestedtjenesten, men med hovedvekt på undervisning.

9. Kirkens diakonale handling ”innenfor” og ”utenfor” tjenestestrukturene

Når det skal diskuteres, hvorvidt det kan være ønskelig og teologisk riktig å integrere diakonater i de kirkelige ordinerte tjenestestrukturene, vil det alltid være viktig å fremheve at kirken ikke skal være en ”embetskirke” i negativ forstand, der de profesjonelle og heltidsansatte alene er ansvarlige for kirkens liv. Et viktig aspekt ved drøftingen av en eventuell innføring av en treleddet embetsstruktur vil være:

- Vil dette føre til en pasifisering av de som ikke er ordinert? Vil det øke avstanden mellom de ordinerte og de som er ikke ordinert? Trenger kirken så mange som er ordinert? Bør man ikke heller rette fokus på å skape et større frivillig engasjement på menighetsplan, enn å ordinere enda flere? Vil en slik ordning føre til en klerikalisering av kirken?

Det er viktig å reflektere over disse spørsmål som kommer til uttrykk både gjennom menighetens leke medlemmer og gjennom diakoner som ikke ønsker å bli ordinert, fordi de tror at det vil flytte fokus fra det sentrale i deres tjeneste, og som ikke ønsker at gudstjenestelig deltakelse skal ha et sentralt ståsted i deres tjeneste.

Mange vil også være bekymret over at økt tids- og ressursbruk i gudstjenestelig sammenheng vil føre til at det blir mindre tid til det som er diakonenes egentlige arbeidsfelt, omsorgsarbeidet.

For å kunne ta stilling til dette problemet, er det nødvendig å ta på alvor den rettmessige bekymringen som ligger til grunn for slike utsagn. Også i internasjonale sammenheng har disse spørsmålene spilt en stor rolle, og tas stadig opp til fornyet drøfting:

I 1996 hadde den internasjonale anglikansk-lutherske komiteen et møte i Hannover, som resulterte i rapporten *The Diaconate as Ecumenical Opportunity*.

Hannover-rapporten tar sitt utgangspunkt i *koinonia*-begrepet som ramme for å tilrettelegge forståelsen av embetet. Innenfor denne rammen, utforskes sentrale ekklesiologiske emner som *diakonia* (tjeneste), *leiturgia* (gudstjeneste) og *martyria* (vitnesbyrd) som tolkningsnøkkel (10). Hannover-rapporten legger stor vekt på at diakonatet har sin plassering innenfor kirkens ordninger og liturgier (26-27). Hannover-rapporten taler for en fornyelse av forståelsen av diakontjenesten, der den defineres tydelig og innenfor det ordinerte embetet og har som sin spesielle oppgave å knytte sammen behovene og den nøden som finnes i verden og det kristne fellesskapet, med kirkens oppdrag, pastorale tilsyn og nattverdsfellesskapet (51).

I Hannover-rapporten var man veldig opptatt av diakonenes stilling og oppgave ikke skal komme i veien for lekfolkets og hele den kristne kirkes oppdrag til å tjene Gud i tro og liv. Rapporten sier at diakonatet heller skal ha "a multiplying effect, leading others to their own specific tasks of service" (56).

På denne måten skal diakonene være veivisere for hele Guds folk for deres tjeneste i kirken og i verden. Diakonene skal være med å fasilitere større frivillig innsats i kirken gjennom sin tydelige posisjon i menighetens liv.

Også i utredningen i Church of England, "For such a time as this", er spørsmålet om diakonenes rolle i forhold til alle de døptes rolle i det diakonale arbeid viktig. her fremheves det at et fornyet diakonat ikke på noe tidspunkt skal være en trussel mot den tjenesten som skjer gjennom alle de døpte, gjennom det frivillige engasjementet av leke kirkemedlemmer. I menigheter der slik "lek tjeneste" og frivillig arbeid allerede blomstrer, kan diakonene være med å støtte, koordinere og lede et slikt arbeid. Diakonene skal ikke kontrollere eller overta dette arbeidet, men være med å fasilitere og støtte opp under det. I menigheter der det nesten ikke finnes frivillig engasjement, vil det være diakonenes oppgave å sette fokus på hvordan leke medlemmer i kirken kan følge kallet til tjeneste, forløse talenter og energi, oppmuntre og støtte igangsettingen av det frivillige arbeidet i menigheten. Selv om diakonene står med begge ben godt plantet i kirkens gudstjenesteliv, spesielt nattverden, bør, ifølge "For such a time as this", diakonene har et tydelig fokus i arbeidet sitt på tjenesten i verden, hvor de representerer kirken i sin tjeneste for nesten. (s.57/58). Det er interessant å se at prosessen i Church of England for øyeblikket i veldig stor grad dreier seg om lekfolkets innsigelser mot en slik nytenkning omkring diakonatet. Under behandlingen i synoden var det spesielt

innsigelsen til "layreaders", som ønsket en nærmere utredning av deres funksjon i det kirkelige landskap ved en slik nytenkning omkring diakonatet, som førte til at det ikke ble fattet noen vedtak, men saken er til videre utredning nå. De anglikanske kirkene er i nær kontakt med sine søsterkirker innenfor Porvoofellesskapet, og revisjonsprosessen som er satt i gang er i stor grad inspirert av en luthersk tenkning omkring diakonal tjeneste som en karitativ, permanent tjeneste for kirken.

Sammenfatning

Med bakgrunn i forståelsen av diakonens tjeneste som en *katalysatortjeneste for frivillig arbeid i menigheten*, kan det være mulig å imøtekomme bekymringen når det gjelder en "klerikalisering" av kirken, at det vil være for mange ordinerte ansatte i menighetene. Gjennom diakontjenestens integrering i det kirkelige embetet vil det tvert imot være mulig å synliggjøre at tjenesten for hverandre og tjenesten for Gud står i nøye sammenheng, og at det nettopp ikke er en hierarki mellom tjenestegruppene i kirken, men en likestilling og et felles oppdrag som utfoldes gjennom forskjellige tjenester. Det vil kunne synliggjøre at kirken ønsker å være en tjenende kirke både gjennom sin forvaltning av ord og sakrament og gjennom tjenesten for nesten og for verden. I så måte vil en integrering av diakonatet i et treleddet embete også stå i samsvar med den utviklingen som skjer i våre søsterkirker og ønsket om å knytte sammen tjenesten som har sitt grunnlag i den rette forvaltningen av ord og sakrament gjennom den ordinerte prestedtjenesten og tjenesten for verden.

Kirkens innsats for mennesker i nød, og kirkens kamp for fred og rettferdighet, hører til dens identitet og forankres i troen på den treenige Gud.

Nettopp troen på en treenig Gud – Skaperen, som møter oss i alt det som er skapt og utfordrer oss til å ta vare på det skapte -, Frelseren, som i solidaritet med de lidende lider for alle mennesker og frigjør dem til et nytt liv -, og Livgiveren, Ånden, som bærer og nærer oss og fornyer menigheten ved å blåse liv og Ånd i den, alle disse sider ved Gudsbildet må danne ramme for vår forståelse av kirkens identitet som tjenende, bekjennende, misjonerende kirke i verden. Diakonien er forankret i Skapelsestroen, Frelsestroen og Fornyelsestroen, den er forankret i verden og i menigheten.

Dermed står diakoniens mange ansikter ikke i et motsetningsforhold til hverandre, men supplerer og utfyller hverandre, på samme måte som de forskjellige tjenester i kirken utfyller hverandre.

10. Menighetsdiakoni og spesialisert diakoni - lokalt, nasjonalt og internasjonalt

Som det fremkom i kapitlet om den historiske utviklingen av diakonal tjeneste i Norge, har opprettelsen av de diakonale institusjonene spilt en helt avgjørende rolle for det diakonale arbeid i Norge og forståelsen av hva diakonalt arbeid bør være. Både når det gjelder det store arbeid som har skjedd og skjer i regi av institusjonene, og ikke minst bevisstgjøringen og tenkningen omkring diakoni, er det nødvendig å tenke diakoni på alle plan sammen, mellom aktører fra forskjellige kirkelige miljøer og institusjonsmiljøer.

Det diakonale arbeid i menighetene og det diakonale arbeid som skjer gjennom institusjonene bør i enda større grad settes i sammenheng, slik at det er mulig å dra veksler på hverandres kunnskap og erfaringer og samarbeide der det er naturlig og nødvendig. Man har ikke alltid lyktes i å ha et fruktbart samspill mellom de forskjellige aktører i det diakonale arbeid.

I beste fall kan Den norske kirkes arbeid med sin egen forståelse av diakonal tjeneste, av dens betydning innenfor tjenestestrukturen og tenkning omkring hva det innebærer å være en "tjenende kirke", bidra til å skape broer mellom miljøene, der man sammen kan tenke høyt omkring "diakonal tjeneste" og dens betydning for kirkens eksistens.

Hvorvidt spørsmålet om en ordinasjon av diakoner og en treleddet embetsstruktur har relevans for det diakonale arbeid som skjer i miljøene innenfor den "spesialiserte diakonien", gjenstår å se. Kanskje man kan arbeide for at det finnes ordinerte diakoner, utsendt og kalt av kirken til sin tjeneste, både i menighetene og i institusjonsdiakonien? Kanskje det vil kunne bidra til å bevisstgjøre alle miljøene i forhold til grunnlaget for tjenesten, fellesskapet med den lidende og seirende Kristus i solidaritet med hverandre?

Det er i hvert fall viktig å tenke omkring diakonal tjeneste som en del av kirkens identitet og diakonal tjeneste både i forhold til menighetsdiakonene, og i forhold til det diakonale arbeid i den spesialiserte diakonien og i internasjonal diakoni.

Pr. 24.5.04